

Explanatory Memorandum to Recommendation CM/Rec(2024)6 of the Committee of Ministers to member States on young people and climate action

Exposé des motifs à la Recommandation CM/Rec(2024)6 du Comité des Ministres aux États membres sur les jeunes et l'action climatique

Memorie van Toelichting bij Aanbeveling CM/Rec(2024)6 van het Comité van Ministers aan de lidstaten over jongeren en klimaatactie

*Source - Council of Europe, October 2024, original English and French versions
© Translation service of the Flemish Authority, December 2024, Dutch translation*

Text originated by the Council of Europe. This translation into a non-official language is published by arrangement with the Council of Europe, but under the sole responsibility of the translator/publisher.

*Source - Conseil de l'Europe, octobre 2024, versions originales en anglais et français
© Service de traduction de l'Autorité flamande, décembre 2024, traduction néerlandaise*

Le texte original provient du Conseil de l'Europe. Cette traduction en une langue non-officielle est réalisée avec l'accord du Conseil de l'Europe mais sous l'unique responsabilité du traducteur/éditeur.

1510e vergadering, 23 oktober 2024

8 Jeugd en Sport

8.1 72e vergadering van de Europese Stuurgroep Jeugd (CDEJ), 51e vergadering van de Adviesraad inzake Jeugd (CCJ) en 50e vergadering van de Gezamenlijke Raad Jeugd (CMJ)

Memorie van Toelichting bij Aanbeveling CM/Rec(2024)6 van het Comité van Ministers aan de lidstaten over jongeren en klimaatactie

1. Inleiding

1. Vandaag de dag wordt onze planeet geconfronteerd met een drievoudige planetaire crisis van klimaatverandering, verlies van natuur en biodiversiteit, en vervuiling; drie met elkaar verweven uitdagingen die het welzijn en het voortbestaan van de mensheid bedreigen. In 2013 kwam het International Panel on Climate Change (IPCC), opgericht door de World Meteorological Organization (WMO) en het United Nations Environment Programme (UNEP) om een objectieve bron van wetenschappelijke informatie over klimaatverandering aan te bieden, in zijn vijfde evaluatierapport tot de volgende conclusie: de klimaatverandering is echt en de hoofdoorzaak ligt bij menselijke activiteiten, voornamelijk bij de vervuilende gassen die vrijkomen bij de verbranding van fossiele brandstoffen (kolen, olie, gas).

2. Al in 1972 was de Stockholm Conference on the Human Environment de eerste wereldconferentie die van het milieu een belangrijk thema maakte. De conferentie bracht wereldleiders bijeen om het bewustzijn te vergroten over de effecten van de "aanhoudende en steeds snellere verslechtering van de kwaliteit van het menselijk leefmilieu" op de gezondheid en het welzijn van de mens, in het besef dat dergelijke problemen alleen kunnen worden aangepakt door intensievere internationale samenwerking. Om dit te bewerkstelligen, sloten landen zich in 1992 aan bij de United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). De afgelopen dertig jaar zijn de Staten die partij zijn bij de UNFCCC bijeengekomen op Conferences of the Parties (COP29, Azerbeidzjan in 2024) om de klimaatverandering, die als grote bedreiging voor de planeet een wereldwijde prioriteit is geworden, aan te pakken.

3. Ondanks het feit dat er vandaag meer dan 200 multilaterale milieuovereenkomsten bestaan, kan niet worden gezegd dat de Staten hun beloften zijn nagekomen (Jong en Amtenbrink 2023). In 2020 bracht de secretaris-generaal van de VN, Antonio Guterres, in zijn toespraak "The State of the Planet" een krachtige boodschap toen hij zei: "De planeet is kapot. De mensheid voert oorlog tegen de natuur. Dit is suïcidaal. De natuur slaat altijd terug. Vrede sluiten met de natuur is de belangrijkste taak van de 21e eeuw. Dit moet de allerhoogste prioriteit zijn voor iedereen, overal."

4. Dit is geen holle retoriek van secretaris-generaal Guterres. De wetenschap is het er over eens dat er doortastend en onmiddellijk opgetreden moet worden om de rampzalige gevolgen van de klimaatverandering in te dammen en op zijn minst de meest schadelijke en catastrofale implicaties ervan te voorkomen (Benestad *et al* 2015). Het IPCC benadrukt dat "snelle, ingrijpende en ongekende veranderingen in alle aspecten van de samenleving" vereist zijn en dat "de komende jaren waarschijnlijk de belangrijkste in onze geschiedenis zijn" (IPCC 2014).

5. Volgens het Europees Jeugdforum (YFJ) "is klimaatverandering een van de grootste bedreigingen ooit voor de mensheid en het duidelijkste voorbeeld van hoe de behoeften van jongere en komende generaties in gevaar worden gebracht door de levensstijl van oudere en huidige generaties." Dit verklaart ongetwijfeld waarom jongeren massaal de straat op zijn gegaan om te eisen dat beleidsmakers reageren op de klimaatcrisis met de urgentie die de wetenschap vereist (Gorman 2021a).

6. 2019 was een historisch jaar door de duizenden studenten en jongeren die elke week samenkwamen in een nieuwe mondiale beweging genaamd “schoolstaking voor het klimaat”, en later de Vrijdagen voor de Toekomst, die werden georganiseerd door de (toen) vijftienjarige Greta Thunberg, om te protesteren voor onmiddellijke en kordate actie om de klimaatcrisis te bestrijden. Deze strijd is een topprioriteit voor jongeren in Europa (Flash Eurobarometer 2018). Slechts 9% vertrouwt erop dat de wereld snel genoeg zal handelen om de crisis aan te pakken (UNEP 2008). Het vinden van een oplossing voor de klimaatcrisis en een rol kunnen spelen in die oplossing zijn voorwaarden voor jongeren om hun rechten te kunnen uitoefenen en een waardig leven te kunnen leiden. Bijgevolg is dit ook een kwestie van mensenrechten en democratie.

7. Deze memorie van toelichting geeft wat achtergrondinformatie bij de aanbeveling van het Comité van Ministers over jongeren en klimaatactie en het rationale achter de voorgestelde maatregelen. Ze werpt licht op de redenen waarom jongeren zich zo inzetten voor klimaatactie en de lidstaten dringend actie moeten ondernemen. Bovendien verklaart ze de toegenomen aandacht van de Raad van Europa, vooral na de 4e top van staatshoofden en regeringsleiders in Reykjavik op 16 en 17 mei 2023, waar de leiders van de organisatie de urgentie van gecoördineerde actie onderstrepten.

2. De Raad van Europa en het milieu

8. De Raad van Europa is sinds 1961 actief bezig met het creëren van een adequate juridische omgeving in Europa voor biodiversiteit, landschapsbeheer en duurzame territoriale ontwikkeling op basis van een geïntegreerd gebruik van culturele en natuurlijke hulpbronnen. Zijn milieuprogramma heeft de European Landscape Convention, de Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats (Verdrag van Bern) en de Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society voortgebracht. Het European Diploma of Protected Areas (1965) wordt toegekend aan beschermde gebieden vanwege hun uitzonderlijke wetenschappelijke, culturele of esthetische kwaliteiten (Compass 2020 van de Raad van Europa).

9. Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (het Verdrag) en het Europees Sociaal Handvest worden ook gebruikt om vooruitgang te boeken op milieuvlak. Hoewel er geen recht op een gezond milieu verankerd is in het Verdrag, heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) uitspraak gedaan in meer dan 300 milieugerelateerde zaken door bestaande Verdragsrechten, zoals het recht op leven, vrijheid van meningsuiting en gezinsleven, toe te passen op een breder scala van kwesties betreffende vervuiling, natuurrampen of toegang tot milieu-informatie.

10. Tijdens zijn voorzitterschap van het Comité van Ministers (november 2019 tot mei 2020) heeft Georgië milieukwesties nadrukkelijk op de agenda van de organisatie gezet. De lidstaten werden opgeroepen om het Verdrag breder in te zetten als instrument om individuen en gemeenschappen tegen milieuschade te beschermen. In de slotverklaring van de conferentie op hoog niveau over milieubescherming en mensenrechten werd gepleit voor een opwaardering van andere wettelijke normen van de Raad van Europa die een rol kunnen spelen bij de aanpak van milieu- en klimaatuitdagingen, zoals de Convention on Civil Liability for Damage Resulting from Activities Dangerous to the Environment en de Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law. De verklaring kondigde ook het ontwerp aan van een aanbeveling van het Comité van Ministers over mensenrechten en het milieu om een gemeenschappelijke aanpak van de lidstaten te verankeren en haalbare manieren te onderzoeken voor verdere juridische ontwikkelingen op zowel nationaal als Europees niveau (CM/Rec(2022)20, goedgekeurd op 27 september 2022).

11. Het IJslandse voorzitterschap van het Comité van Ministers (november 2022 tot mei 2023) kondigde eveneens aan dat het milieu een prioriteit is en versterkte het onderlinge verband tussen mensenrechten en het milieu door een conferentie op hoog niveau te organiseren over het recht op een schoon, gezond en duurzaam milieu. In de Verklaring van Reykjavík, aangenomen op hun 4e top, onderstrepten de staatshoofden en regeringsleiders van de Raad van Europa “de urgentie van extra inspanningen om het milieu te beschermen, en om de gevolgen van de drievoudige planetaire crisis van vervuiling, klimaatverandering en verlies van biodiversiteit voor de mensenrechten, de democratie en de rechtsstaat tegen te gaan.” Bijlage V van de Verklaring van Reykjavík gaat in op de rol die de Raad van Europa kan spelen, omdat hij “zowel de instrumenten als de structuren heeft om mensenrechten en het milieu aan de orde te stellen”. De staatshoofden en regeringsleiders spreken hun waardering uit voor, onder andere, de voortdurende inspanningen van de jeugdsector “om de bescherming van de mensenrechten in verband met de bescherming van het milieu te versterken” en “erkennen en ondersteunen de essentiële rol van het maatschappelijk middenveld en andere stakeholders, waaronder [...] jongeren, inheemse volken [...] bij de bescherming van het milieu.” De verklaring geeft de aanzet tot het “Reykjavík-proces”, dat van het milieu een zichtbare prioriteit wil maken voor de organisatie, “en daarbij de participatie van jongeren in deze discussies wil vergemakkelijken.”

12. Naar aanleiding van de Recommendation on Anchoring the right to a healthy environment: need for enhanced action by the Council of Europe (Aanbeveling 2211(2021) van de Parlementaire Vergadering (PACE)), waarin de PACE een aanvullend protocol aanbeveelt bij de Convention on the right to a safe, clean, healthy and sustainable environment, heeft het Comité van Ministers het Steering Committee for Human Rights (CDDH) opgedragen een studie voor te bereiden over de noodzaak en haalbaarheid van een of meerdere aanvullende instrumenten inzake mensenrechten en milieu. Op het moment waarop dit memorandum wordt geschreven, wordt hier nog steeds aan gewerkt. De Verklaring van Reykjavik roept op om na te denken over de noodzaak en haalbaarheid van een aanvullend instrument dat zo snel mogelijk moet worden goedgekeurd, en om te werken aan een verdrag ter vervanging van de European Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law. De Committee of Ministers Recommendation CM/Rec(2022)20 to member States on human rights and the protection of the environment raadt regeringen aan om “na te denken over de aard, inhoud en implicaties van het recht op een schoon, gezond en duurzaam milieu en, op basis daarvan, actief te overwegen dit recht op nationaal niveau te erkennen als een mensenrecht dat belangrijk is voor het genot van mensenrechten en verband houdt met andere rechten en bestaand internationaal recht”. De staatshoofden en regeringsleiders hebben zich hiertoe verbonden in Reykjavik.

13. Met de goedkeuring van de strategie voor de jeugdsector 2030 in januari 2020 (CM/Res(2020)2) kreeg de afdeling Jeugd van de Raad van Europa het mandaat om “betere institutionele antwoorden te bieden op opkomende problemen die van invloed zijn op de rechten van jongeren en hun overgang naar volwassenheid ... zoals ... de gevolgen van de klimaatverandering en de aantasting van het milieu”. De Adviesraad inzake Jeugd (CCJ) heeft snel een voorstel gedaan voor een thematisch debat van de Gezamenlijke Raad Jeugd (CMJ) over de klimaatcrisis en global governance, waardoor dit onderwerp resoluut op de agenda van de jongerensector van de Raad van Europa komt te staan.

3. Het ontwerpproces

14. Een van de gevolgen van het thematische debat op 17 juni 2020 was de oprichting, door de CMJ, van een taskforce om voorstellen te doen over hoe een groen perspectief en het recht van jongeren op een gezond milieu kunnen worden geïntroduceerd in het werk van de jeugdsector. Tijdens zijn 46e vergadering (maart 2022) kwam de CMJ overeen om een Committee of Ministers Recommendation on the climate crisis, young people and democracy (werktitel) te ontwerpen, een van de conclusies van de taskforce. Die aanbeveling zou beleidsrichtsnoeren en maatregelen voorstellen aan de lidstaten om ervoor te zorgen dat jongeren een zinvolle rol kunnen spelen in het beleid en de besluitvorming over klimaatgerelateerde kwesties. Er werd een redactiecomité samengesteld met twee leden van de Adviesraad inzake Jeugd (CCJ), twee leden van de Europese Stuurgroep Jeugd (COJ) en een vertegenwoordiger van het Europees Jeugdforum (YFJ).

15. Op 22 en 23 februari 2023 werd een consultatievergadering georganiseerd om verschillende stakeholders en deskundigen met verschillende inzichten in het onderwerp samen te brengen, om ervaringen, praktijken en aanbevelingen uit te wisselen over jongerenparticipatie in klimaatgerelateerde activiteiten en de gevolgen van de klimaatcrisis voor jongeren. De deelnemers waren afkomstig van milieuorganisaties en klimaatbewegingen van jongeren, onderzoeks- en academische instellingen die zich richten op klimaatkwesties, lokale overheden, nationale jeugdadviescommissies rond klimaat, een politieke partij en een organisatie die inheemse volken vertegenwoordigt. Tijdens de hele bijeenkomst werd rekening gehouden met de uiteenlopende behoeften, omstandigheden en ambities van jongeren en werden manieren onderzocht om hun participatie in klimaatactie te versterken. De bijeenkomst was specifiek bedoeld om na te denken over de klimaatcrisis en de gevolgen ervan voor het leven van jongeren, en om in die context lacunes in beleid en/of wetgevende maatregelen en eventuele beperkingen van de rechten van jonge milieuverdedigers te identificeren overeenkomstig de toepasselijke Europese mensenrechtennormen, om als inspiratie te dienen voor de ontwerpaanbeveling van het CM. De discussies werden georganiseerd om de doelstellingen van de voorgestelde aanbeveling van het CM beter te begrijpen vanuit het perspectief van de verschillende aanwezige groepen.

16. De consultatievergadering werd georganiseerd met de steun van het IJslandse voorzitterschap van het Comité van Ministers, aangezien milieu en kinderen/jeugd en hun onderlinge verbanden twee van de vier speerpunten van het voorzitterschap waren. De eindconclusies van de vergadering werden voorgesteld aan Thórdís Kolbrún Reykfeldt, de IJslandse Minister van Buitenlandse Zaken, en Marija Pejčinović Burić, de secretaris-generaal van de Raad van Europa, die vervolgens met de deelnemers van gedachten wisselden.

4. De kwesties die in deze aanbeveling aan bod komen

17. Jongeren mobiliseren zich voor het klimaat op hun eigen voorwaarden, experimenteren met en innoveren democratische normen, overstijgen conventionele participatiekaders en gebruiken nieuwe combinaties van tactieken. Over heel Europa voeren jongeren klimaatactie en gaan ze over tot activisme op veel verschillende plaatsen en in verschillende formats die de status quo en de “adultistische” bestuursmechanismen uitdagen. Die mechanismen bevoorrecht het perspectief van volwassenen en verwerpen de standpunten van jongeren vanuit de veronderstelling dat volwassenen weten wat het beste is voor de jongeren (Gorman 2021b). Die formats omvatten bijvoorbeeld marsen en demonstraties, de bezetting van ruimtes, blokkades, online campagnes, schoolstakingen, participatie in klimaatconferenties en -toppen, mobilisatie van lokale gemeenschapsinitiatieven, de oprichting van nieuwe door jongeren geleide organisaties en netwerken, klimaat-'activisme', bosbezettingen (Frontiers 2022) en het uitvinden van hun eigen ruimtes, enz. Sinds 2019 zijn er in heel Europa op ongeziene schaal stakingen georganiseerd die geleid hebben tot de meest spraakmakende mobilisatie van jongeren voor het klimaat in de geschiedenis (Forkby en Batsleer 2020). Jongeren spannen zelfs rechtszaken aan tegen staten, zoals de zaak *Duarte Agostinho and Others v. Portugal and 32 Others* over de uitstoot van broeikasgassen van 33 lidstaten van de Raad van Europa die, volgens de verzoekers, bijdragen aan het fenomeen van klimaatopwarming die, onder andere, resulteert in hittegolven die de leefomstandigheden en de gezondheid van de verzoekers beïnvloeden (Europees Hof voor de Rechten van de Mens, hoorzitting in de Grote Kamer, 27 september 2023). Dit verzoek werd door het Hof niet-ontvankelijk verklaard op 9 april 2024 (Europees Hof voor de Rechten van de Mens, Persdienst, 2024) om de procedurele redenen dat de nationale rechtsmiddelen niet waren uitgeput en omdat niet was voldaan aan de criteria van artikel 1 van de Convention on extraterritorial jurisdiction. Een andere zaak, aangespannen door *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland*, over de gevolgen van de opwarming van de aarde voor de leefomstandigheden en de gezondheid en over de ontoereikende maatregelen van de Zwitserse overheid om de gevolgen van de klimaatverandering te beperken, had echter wel succes. Het Hof oordeelde dat het Verdrag een recht omvat op effectieve bescherming door de overheid tegen de ernstige nadelige gevolgen van de klimaatverandering voor het leven, de gezondheid, het welzijn en de levenskwaliteit, en dat er sprake was van een schending van het recht op eerbiediging van het privé-, familie- en gezinsleven (artikel 8). Bovendien stelde het vast dat het recht op toegang tot de rechter was geschonden (artikel 6, lid 1). Het oordeelde echter dat de vier individuele verzoekers niet voldeden aan de criteria inzake de hoedanigheid van ‘slachtoffer’ in de zin van artikel 34 van het Verdrag en verklaarde hun klachten niet-ontvankelijk. De verzoekende vereniging daarentegen had het recht om een klacht in te dienen. Het Hof oordeelde dat de Zwitserse Bondsstaat haar verplichtingen (“positieve verplichtingen”) onder het Verdrag inzake klimaatverandering niet was nagekomen.

18. Het gevoel van gelijkgerechtigheid bij jongeren komt voort uit het collectieve karakter van klimaatbewegingen, die jongeren met verschillende achtergronden en een gemeenschappelijke bezorgdheid voor het milieu samenbrengen. Door hun krachten te bundelen en collectieve actie te ondernemen, ervaren jongeren onderling een gevoel van saamhorigheid, solidariteit en eenheid. Door “ontwrichtende, plichtsgetrouwe en gevaarlijke” (*O'Brien et al*, 2018) organisatiemethoden te gebruiken, voelen jongeren zich mondiger, omdat het hen helpt te geloven dat hun stem en acties een verschil kunnen maken, in vergelijking met de bestaande machtsasymmetrie binnen klimaatdiscussies.

19. De nood aan dringende, rechtvaardige en transformatieve sociale en politieke actie om de klimaatcrisis aan te pakken, vormt de kern van hun bezorgdheden. Jongeren zijn zich ervan bewust dat machtsasymmetrieën aanpakken van vitaal belang is om billijke en effectieve klimaatactie te realiseren, door aandacht te schenken aan de belangrijke rol die ongelijke machtsverhoudingen spelen bij de inclusiviteit van klimaatonderhandelingsprocessen.

20. De diverse en innovatieve tactieken die jonge milieuverdedigers gebruiken in klimaatactiebewegingen trekken de aandacht, wekken nieuwsgierigheid en mobiliseren individuen die er anders misschien nooit bij betrokken zouden zijn geweest. Ze zijn niet alleen bedoeld om de aandacht van de media te trekken, maar ook om het publieke debat te stimuleren en druk uit te oefenen op beleidsmakers en bedrijven. Acties zijn vaak ontwrichtend en bedoeld om de status quo uit te dagen en dringende en ongekende maatregelen te eisen om de klimaatcrisis aan te pakken. De gebruikte methodologieën zijn op hun beurt een waardevol instrument geworden om samenwerking tussen gelijkgestemde groepen en organisaties aan te moedigen, sectoroverschrijdende partnerschappen mogelijk te maken en een meer divers publiek te bereiken, de collectieve stem duidelijker te laten horen en een doeltreffendere verdediging van klimaatactie mogelijk te maken.

21. Op de vreedzame en geweldloze methodes die jonge milieuverdedigers gebruiken om hun bezorgdheden en standpunten kenbaar te maken, hebben overheden heel uiteenlopend gereageerd, met een reeks uitdagingen tot gevolg. Sommige overheden beperken de toegang van jongeren tot besluitvormingsruimten waar klimaatdiscussies en -onderhandelingen plaatsvinden, waardoor hun bezorgdheden in feite worden gemarginaliseerd en van tafel geveegd. De Commissaris voor de Mensenrechten van de Raad van Europa verwees naar deze kwestie in haar Human Rights Comment getiteld “Crackdowns on peaceful environmental protests should stop and give way to more social dialogue” (2 juni 2023). Bovendien kunnen overheden wettelijke en regelgevende belemmeringen opleggen, zoals beperkende vergunningsvereisten of de criminalisering van specifieke organisatiemethoden, in een poging om de klimaatactiestrategieën van jonge milieuverdedigers tegen te houden of te controleren. Bij uitbreiding kunnen speciale bevoegdheden verleend worden aan de betrokken overheden om jonge milieuverdedigers - soms preventief - vast te houden en te veroordelen. Bovendien ondervinden jonge activisten nog steeds belemmeringen bij de toegang tot middelen, zoals financiering of juridische bijstand, die van fundamenteel belang zijn voor hun verdediging.

22. Met het oog op de toenemende hindernissen waarmee jonge milieuverdedigers worden geconfronteerd wanneer ze hun rechten uitoefenen en hun stem laten horen, worden in de aanbeveling maatregelen voorgesteld aan de lidstaten die ervoor zorgen dat alle jongeren hun rechten en vrijheden ten volle kunnen genieten, zonder discriminatie op welke grond dan ook. De aanbeveling stelt ook maatregelen voor om andere bezorgdheden van jongeren rond de klimaatcrisis aan te pakken, zoals de toegang tot werkgelegenheid en opleiding om de “groene vaardigheden” te verwerven die nodig zullen zijn in een duurzame en hulpbronnefficiënte samenleving. De aanbeveling benadrukt ook het belang van jeugdwerk om jongeren en milieuverdedigers te begeleiden en hen te voorzien van de kennis, vaardigheden, waarden en attitudes die ze nodig hebben om door het leven te navigeren in tijden van klimaatcrisis, maar ook om zich in te zetten voor klimaatactie en -verdediging. De belangrijke kwesties betreffende de gezondheid en het welzijn van jongeren, en vooral de toenemende bezorgdheid over de klimaatverandering, of eco-angst, komen ook aan bod. Tot slot stelt de aanbeveling billijke maatregelen voor om gemarginaliseerde en inheemse jongeren en jongeren uit kansarme milieus te ondersteunen en te beschermen, en om te zorgen voor intergenerationele billijkheid, waarbij de kortetermijnbehoeften van de huidige generatie in evenwicht gebracht worden met de langetermijnbehoeften van toekomstige generaties.

23. Het is belangrijk op te merken dat de aanbeveling niet ingaat op instrumenten en beleid om de klimaatcrisis zelf aan te pakken, noch op de verplichtingen van de lidstaten met betrekking tot internationale normen en overeenkomsten inzake klimaatverandering, die niet binnen de werkings sfeer van de Raad van Europa vallen.

5. Wat staat er in de aanbeveling?

24. Na de preambule, die het rationale achter de aanbeveling uiteenzet en het kader van reeds bestaande relevante verplichtingen en verbintenissen rond dit thema omschrijft, worden vijf aanbevelingen gericht aan de lidstaten. In de bijlage worden de reikwijdte en de doelstelling van de aanbeveling, de onderliggende beginselen en een aantal maatregelen opgesomd die de lidstaten kunnen overwegen wanneer ze de situatie in hun land evalueren en beslissen om nieuwe maatregelen goed te keuren. De maatregelen zijn bedoeld om prioritaire kwesties aan te pakken:

- de toegang van jongeren en jonge milieuverdedigers tot rechten beschermen;
- de belemmeringen, onder andere op sociaal-economisch vlak, voor hun participatie in klimaatgerelateerde besluitvormingsprocessen wegnemen;
- investeren in op maat gemaakte middelen voor educatie, zowel formeel als niet-formeel, en voor informeel leren en jeugdwerk in klimaatkwesties en -activisme, en in groene banen en groene vaardigheden;
- de voorziening van en toegang tot gratis, doelgerichte en jeugd vriendelijke gezondheidszorg verzekeren voor jongeren met mentale en lichamelijke gezondheids- en welzijnsproblemen als gevolg van de klimaatverandering en -crisis;
- investeren in ondersteuning op maat van jeugdwerkers;
- volledige toegang verzekeren tot klimaatinformatie en -data; en
- alle vormen van discriminatie aanpakken die jongeren en jonge milieuverdedigers ondervinden in verband met de klimaatcrisis en hun activisme, en zorgen voor intergenerationele billijkheid.

25. De aanbeveling verzoekt de lidstaten de nodige aandacht te besteden aan de specifieke behoeften en situaties van alle jongeren. De Raad van Europa is van mening dat alle jongeren hun rechten en vrijheden moeten kunnen genieten zonder discriminatie op welke grond dan ook. De maatregelen die in de tekst worden beschreven, moeten worden geïnterpreteerd in het licht van artikel 14 (verbod van discriminatie) en artikel 1 van Protocol nr. 12 (ETS nr. 177) bij het Verdrag (algemeen verbod van

discriminatie) om de niet-discriminerende behandeling van jongeren en milieuverdedigers in klimaatgerelateerde kwesties te garanderen.

Wanneer ze beleid opstellen, moeten de lidstaten ook jongeren betrekken die worden geconfronteerd met sociale ongelijkheid en/of minder kansen, in het bijzonder jongeren uit gemarginaliseerde of achtergestelde groepen, waaronder inheemse jongeren.

26. Veel van de voorgestelde maatregelen kunnen ook worden uitgevoerd op andere bestuursniveaus dan het nationale, bijvoorbeeld op die niveaus die te maken hebben met jeugdwerk en gezondheidsdiensten. Zo worden de lidstaten aangemoedigd om lokale en regionale overheden te verzoeken om de maatregelen die binnen hun bevoegdheidsgebied vallen, uit te voeren.

27. De uitvoering van de geschetste maatregelen moet worden aangepast aan de situatie in elke lidstaat, in overleg met jongeren en maatschappelijke middenveldorganisaties voor jongeren, waaronder jongeren uit ondervertegenwoordigde en gemarginaliseerde groepen, en met inachtneming van hun specifieke behoeften en situaties. De lidstaten moeten ook in gedachten houden waarom sommige jongeren zich niet op hun gemak voelen om zich in te laten met klimaatactie. Dit zal zeker licht werpen op de belemmeringen en uitdagingen waarmee deze jongeren worden geconfronteerd om dit te doen. Bovendien moet de uitvoering gebeuren over het hele beleidsspectrum en dus niet enkel binnen de jeugdsector. De uitvoering moet worden gedeeld en gecoördineerd tussen relevante nationale, regionale en lokale overheden, professionals en andere belangrijke stakeholders, vooral diegenen die werken voor en met jongeren en het (jongeren)middenveld.

De toegang van jongeren tot rechten verzekeren

28. De toegang van jongeren tot rechten is essentieel om een cultuur tot stand te brengen die gebaseerd is op de beginselen van mensenrechten, democratie en de rechtsstaat, waarbij jongeren het recht hebben om hun mensenrechten en alle andere rechten onder nationaal en internationaal recht ten volle te genieten. Het is echter van vitaal belang om te erkennen dat er nog steeds belemmeringen zijn voor hun volledige toegang tot rechten.

29. De aanbeveling roept de lidstaten op om de bestaande rechten van jongeren die verankerd zijn in het Verdrag te allen tijde te eerbiedigen, te beschermen en na te leven. Deze rechten omvatten, maar zijn niet beperkt tot, het recht op leven (artikel 2), het recht op een eerlijk proces (artikel 6), het recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven en van de woning, met inbegrip van de gezondheid (artikel 8), de vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst (artikel 9), de vrijheid van meningsuiting (artikel 10), de vrijheid van vergadering en vereniging (artikel 11), het verbod van discriminatie (artikel 14 van het Verdrag en artikel 1 van Protocol nr. 12 (ETS nr. 177) bij het Verdrag) en het recht op bescherming van eigendom (artikel 1 van Protocol nr. 1 bij het Verdrag, ETS nr. 9). Deze rechten en eventuele aanvullende lokale of nationale maatregelen mogen op geen enkel moment worden geschonden.

30. De klimaatcrisis heeft een negatieve invloed op het genot van burgerlijke, politieke, economische, sociale en culturele rechten door jongeren, in het bijzonder hun toegang tot het recht op vrijheid van meningsuiting, vereniging en vergadering. In plaats van de aandacht van beleidsmakers te trekken voor hun oproep tot radicale veranderingen om de klimaatcrisis aan te pakken, krijgen jonge milieuverdedigers als antwoord op hun vreedzame protestacties en demonstraties vaak te maken met meer administratieve belemmeringen en bureaucratie en soms een hardhandig politieoptreden, opsluiting en de criminalisering van hun activiteiten. Een voorbeeld hiervan is de toepassing van speciale regels om vreedzame openbare bijeenkomsten en demonstraties te beperken, wat leidt tot represailles of de detentie van jongeren in strijd met hun mensenrechten. De lidstaten moeten zich onthouden van elke vorm van censuur of onderdrukking van de overtuigingen of meningen van jonge milieuverdedigers, door juridische en administratieve belemmeringen tot een minimum te beperken. In plaats daarvan moeten ze actief een omgeving stimuleren waarin verschillende perspectieven en meningen worden aangemoedigd en beschermd. Om dit te realiseren, kunnen ze samenwerken met relevante stakeholders om duidelijke richtlijnen en procedures op te stellen voor de organisatie van dergelijke evenementen, waarbij de openbare veiligheid voorop staat en het recht op vreedzaam protest wordt gerespecteerd.

31. Bij de uitvoering van hun taken hebben politieagenten en rechtshandhavers de plicht om de menselijke waardigheid te beschermen en te respecteren en om de fundamentele rechten en vrijheden van alle personen te handhaven (artikelen 2 en 3 van het Verdrag) (Raad van Europa 2013). Het kan zijn dat ze tijdens de uitvoering van deze taken geweld moeten gebruiken, bijvoorbeeld om een misdrijf te voorkomen. Dit moet echter tot een minimum worden beperkt, op een rechtmatige manier gebeuren en verantwoord worden (artikelen 2 en 3 vereisen dat geloofwaardige beschuldigingen van het gebruik van geweld het onderwerp vormen van een effectief onderzoek). Veel jonge milieuverdedigers die pleiten voor een betere bescherming van het milieu en sterkere maatregelen tegen de klimaatverandering worden over heel Europa geconfronteerd met een escalerende golf van aanvallen, represailles en beperkingen (Commissaris voor de Mensenrechten van de Raad van Europa 2023). Ze melden een disproportioneel gebruik van geweld en repressieve maatregelen als reactie op hun klimaatprotesten en -demonstraties. In sommige landen pleiten rechtshandhavingsinstanties voor strengere straffen tegen jonge milieuverdedigers (The Guardian 2023). Om onwettig gebruik van geweld en intimidatie of repressie door politie en rechtshandhavers tegen te gaan, moeten de lidstaten hun wetten, beleid en praktijken in overeenstemming met het Verdrag herzien, om een billijke en rechtvaardige behandeling van jonge milieuverdedigers te garanderen. Ze moeten verantwoordingsmechanismen instellen, met voldoende middelen en bevoegdheden om ze doeltreffend te maken, om onderzoek te doen naar politieagenten en rechtshandhavers voor het oneigenlijk gebruik van geweld en hen te vervolgen. Bovendien roept de aanbeveling de lidstaten op om ervoor te zorgen dat politieagenten en rechtshandhavers informatie krijgen over het rationale achter de bovenvermelde kenmerkende en innovatieve vormen van protest waaraan jonge milieuverdedigers de voorkeur geven, en daarnaast ook regelmatige en actuele opleiding krijgen over de nodige procedures en voorzorgsmaatregelen die moeten worden toegepast tijdens protesten, demonstraties en openbare bijeenkomsten, om ervoor te zorgen dat de politie op een evenwichtige wijze reageert. De lidstaten moeten op een ondubbelzinnige manier duidelijk maken dat vreedzaam activisme en pleitbezorging geen criminele activiteiten zijn en niet mogen worden bestraft.

32. Uit een analyse van milieuconflicten wereldwijd blijkt dat milieuverdedigers in 20% van de gevallen te maken krijgen met criminalisering, waaronder boetes, gerechtelijke vervolging en gevangenisstraffen, en dat in 18% van de gevallen activisten het slachtoffer zijn van fysiek geweld (McGill University 2020). Artikel 5 van het Verdrag bepaalt de omstandigheden waarin iemand van zijn vrijheid kan worden beroofd en de minimumrechten waarop ze in dergelijke omstandigheden aanspraak kunnen maken. In hun Verklaring van Reykjavik erkennen de staatshoofden en regeringsleiders het belang van toegang tot de rechter in milieu- en klimaataangelegenheden (Verklaring van Reykjavik 2023). Artikel 6, lid 3(c) van het Verdrag bepaalt dat een ieder tegen wie een vervolging is ingesteld, het recht heeft zich zelf te verdedigen of daarbij de bijstand te hebben van een raadsman naar eigen keuze of, indien hij niet over voldoende middelen beschikt om een raadsman te bekostigen, kosteloos door een toegevoegd advocaat te kunnen worden bijgestaan, indien de belangen van een behoorlijke rechtspleging dit eisen. De lidstaten kunnen een essentiële rol spelen bij het bieden van gratis, toegankelijke juridische en justitiële ondersteuning aan jonge milieuverdedigers wanneer ze gearresteerd zijn of ervan worden verdacht de wet te hebben overtreden.

33. Al wie betrokken is bij de rechterlijke organisatie, zoals rechters, aanklagers, rechtsbeoefenaars en rechtsbijstanduitvoerders, moet dezelfde opleiding en informatie aangeboden krijgen als de bovenvermelde politieagenten en rechtshandhavers, zodat er een gedegen en proportioneel oordeel kan worden geveld in zaken waarin jongeren worden beschuldigd van onwettige handelingen. De regelmatige opleidings sessies zijn bedoeld om juridische professionals en rechtshandhavers een beter inzicht te geven in het raakvlak tussen jongeren en klimaatactie, inclusief de wetenschappelijke, sociale en juridische dimensies. De opleiding kan onder andere betrekking hebben op, maar is niet beperkt tot, de unieke perspectieven en bezorgdheden van jonge activisten, het veranderende wetenschappelijke landschap en de wettelijke kaders rond milieubescherming.

34. In overeenstemming met CM/Rec(2022)20 of the Committee of Ministers to member States on human rights and the protection of the environment, worden de lidstaten in de aanbeveling opgeroepen om erover na te denken om te erkennen dat een schoon, gezond en duurzaam milieu een wezenlijk deel uitmaakt van het volledige genot van mensenrechten door huidige en toekomstige generaties. In oktober 2021 steunden 37 lidstaten van de Raad van Europa resolutie 48/13 van de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties waarin dit als een mensenrecht wordt erkend. CM/Rec(2022)20 moedigt staten aan "om, waar nodig, beleid vast te stellen voor het genot van het recht op een schoon, gezond en duurzaam milieu".

35. De aanbeveling moedigt de lidstaten ook aan om maatregelen te nemen die jongeren in staat stellen dat recht te verdedigen voor nationale rechtbanken, waaronder de toegang tot een rechterlijke toetsing in milieuaangelegenheden. De toegang tot een rechterlijke toetsing komt overeen met de derde pijler van de UNECE Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters (Verdrag van Aarhus), evenals met artikel 6, lid 3(c) van het Verdrag. Dankzij dergelijke juridische procedures kunnen jonge milieuverdedigers de wettigheid aanvechten van beslissingen, acties of het niet handelen van overheidsinstanties die een impact hebben op het milieu.

Jongerenparticipatie versterken

36. In hun Verklaring van Reykjavik erkennen de staatshoofden en regeringsleiders het belang van toegang tot publieke participatie in besluitvormingsprocedures inzake milieu- en klimaataangelegenheden. Er zijn echter factoren die de mogelijkheden van jongeren om dit te doen beperken. Voorbeelden hiervan zijn de beperking van, of zelfs het verbod op, de toegang voor jongeren tot besluitvormingsruimten; beperkingen op het gebied van financiën en middelen; leeftijdsdiscriminatie; gebrek aan vertegenwoordiging in officiële delegaties, enz. Institutionele belemmeringen, zoals complexe bureaucratie processen, en maatschappelijke factoren, zoals sociale normen en veiligheidsoverwegingen, kunnen hun participatie eveneens belemmeren. Sommige machtshierarchieën en -onevenwichtigheden zijn specifiek voor jongeren en beperken de participatie van jongeren in ruimten voor klimaatgovernance, zoals het bovenvermelde “adultisme”, dat de capaciteiten van jongeren onderschat en hun vertegenwoordiging aan de besluitvormingstafels beperkt.

37. De aanbeveling roept de lidstaten op om voldoende politiek gewicht toe te kennen aan de stem van jongeren in politieke processen met betrekking tot de klimaatcrisis en het milieu op alle bestuursniveaus, en daarbij ook de pluraliteit aan standpunten te respecteren. Het Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education stelt dat de cocreatie van publieke overlegplatforms, samen met jongeren, en processen op alle niveaus die inclusief en toegankelijk zijn voor alle jongeren en relevante mogelijkheden bieden voor zinvolle jongerenparticipatie in verschillende sectoren, essentieel zijn om jongeren in staat te stellen hun recht op participatie uit te oefenen (Aanbeveling CM/Rec(2016)7).

38. Overheden, instellingen en regeringsdepartementen, en niet alleen diegene die rond jeugdbeleid werken, moeten mechanismen, fora en communicatiekanalen voor jongerenparticipatie oprichten, als een model voor overleg met jonge milieuvraders. Een belangrijk probleem in huidige democratieën is het toenemende gevoel van ontkoppeling tussen burgers en politieke processen. De Verklaring van Reykjavik benadrukt in dit verband hoe belangrijk het is om de “VOLLEDIGE, GELIJKE EN BETEKENISVOLLE PARTICIPATIE IN HET POLITIEKE EN HET OPENBARE LEVEN voor iedereen” te garanderen. De lidstaten moeten zorgen voor de nodige duurzame overlegplatforms en -fora, die vrij toegankelijk zijn voor jongeren, waar zij hun bezorgdheden kunnen uiten, actief kunnen discussiëren (Generation Climate Europe, 2) en worden uitgenodigd om relevante klimatkaders te creëren en te evalueren samen met de overheden die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering ervan. Aangezien jongeren geen homogene groep vormen - ze zijn een diverse en heterogene bevolkingsgroep met zeer uiteenlopende interesses, talenten en behoeften - moeten deze discussiemechanismen verschillende formats aannemen, zodat alle jongeren hun stem kunnen laten horen in toegankelijke arena's. De mogelijkheid om samen kaders en beleid op te stellen en te evalueren zal voor transparantie en duidelijkheid zorgen over wat er met de eisen van jongeren wordt gedaan, en belet dat er een symbolische inbreng wordt gevraagd zonder dat jongeren de mogelijkheid krijgen om zelf beslissingen te nemen. De Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process (Raad van Europa 2009) is een nuttig kader voor de lidstaten, dat de betrokkenheid van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) bij politieke besluitvormingsprocessen op lokaal, regionaal en nationaal niveau wil vereenvoudigen en vergroten.

39. Om het besluitvormingsklimaat inclusiever en billijker te maken, moeten beperkende sociale en gendernormen - die een belangrijke bron van genderdiscriminatie (OESO) vormen - uit de participatiefora voor jongeren worden weggewerkt. Op die manier worden besluitvormingsfora ruimten waarin een gendersensitieve aanpak niet alleen welkom is maar ook actief wordt aangemoedigd. Door die verschuiving kunnen genderperspectieven ruimer en effectiever geïntegreerd worden in de beleidsplanning en -uitvoering, en wordt ervoor gezorgd dat ze beantwoorden aan de unieke behoeften en ervaringen van alle individuen, ongeacht hun gender.

Investeren in groene banen, onderwijs en groene vaardigheden

40. De Verenigde Naties (VN) hebben groene banen gedefinieerd als “elke baan waarbij afvalproductie en vervuiling tot een minimum worden beperkt” (UNEP 2008). De Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) stelt dat het concept “groene banen” elke sector omvat met een ecologische voetafdruk die lager is dan gemiddeld (Pagnini 2014). Het Europees Centrum voor de ontwikkeling van de beroepsopleiding (Cedefop) definieert groene vaardigheden als de kennis, capaciteiten, waarden en attitudes die nodig zijn om in een duurzame en hulpbronnenefficiënte samenleving te leven, deze verder te ontwikkelen en te ondersteunen”. De verschuiving naar een duurzame, koolstofarme economie is steeds meer alomtegenwoordig en horizontaal aanwezig in economische activiteiten. Daarom zullen groene vaardigheden en nieuwe onderwijs- en opleidingscurricula en -kwalificaties steeds vaker nodig zijn voor de beroepsbevolking en, door het versnelde tempo van de klimaatcrisis, steeds urgenter worden (Cedefop-OESO 2014).

41. De aanhoudende en ernstige gevolgen van de klimaatcrisis, zoals stijgende zeespiegels, hogere temperaturen, extreme weersomstandigheden en voedsel- en watertekorten, vormen samen met de dwingende noodzaak van een groene transitie om de nefaste gevolgen van de opwarming van de aarde te beperken, belangrijke motivators voor de vraag naar groene tewerkstellingskansen en de ontwikkeling van aanverwante vaardigheden.

Om die rechtvaardige transitie voor iedereen te garanderen - en in het bijzonder voor jongeren wiens toekomst er rechtstreeks door zal worden beïnvloed - moet de vergroening van de economie, door middel van een verschuiving naar een koolstofarme economie, gebeuren op een zo "eerlijke en inclusief mogelijke" manier (Internationale Arbeidsorganisatie) die niemand achterlaat. Maar ondanks de vele overtuigingen dat groene banen een nuttig instrument zijn om de economie te doen groeien en vandaag nieuwe werkgelegenheid te creëren, lijken sommige landen alles liever zijn gangetje te laten gaan en investeringen in groene banen en een duurzame industrie uit te stellen tot ergens in de toekomst, als een soort noodplan.

42. Uit onderzoek blijkt dat jongeren zich onvoldoende voorbereid voelen om deel te nemen aan de groene economie, hoewel dit van cruciaal belang is om de klimaatcrisis het hoofd te bieden. Plan International voerde rond dit onderwerp een wereldwijd onderzoek uit onder jongeren en stelde vast dat slechts een op de drie (29%) jongeren tussen de 15 en 30 jaar zich competent voelt in de vaardigheden die volgens hen nodig zijn om de jobs te doen die de uitdagingen van de klimaatcrisis aanpakken. Jonge vrouwen voelen zich daarbij minder competent dan jonge mannen. Bovendien had slechts een op de tien (9%) van de 2.229 jongeren en adolescenten die in 53 landen werden ondervraagd, gesolliciteerd voor of werk gevonden in een "groene baan" die de gevolgen van de klimaatverandering aanpakt. Meer dan de helft van de jongeren (60%) is nog steeds niet op de hoogte van toegankelijke banen of inkomensgenererende opportuniteiten in de groene economie. De adviseur inzake klimaatverandering van Plan International stelt daarbij dat "de verplichting voor alle landen om over te stappen van een door fossiele brandstoffen gedomineerde economie naar een groene economie duidelijk en urgent is" (Plan International 1 2022).

43. In een democratische samenleving die de mensenrechten en de rechtsstaat handhaaft, kan niet genoeg worden benadrukt hoe belangrijk groene banen en groene vaardigheden zijn bij het bepalen van de economische positie van jongeren binnen een ecologisch duurzame markt. Die beginselen stellen jongeren in staat om actief vorm te geven aan hun gemeenschap door duurzame carrières na te streven en zo de basis te leggen voor een beroepsbevolking die zich bewust is van de bezorgdheden over het milieu en een toekomst waarin duurzaamheid voorop staat. De doorslaggevende rol van groene banen en groene vaardigheden in economische duurzaamheid blijkt duidelijk uit hun bijdrage aan een milieuvriendelijke industrie, inclusief hernieuwbare energie, behoud, afvalbeheer en duurzame landbouw. De creatie van groene banen en vaardigheden is inherent verbonden met de kernbeginselen van democratie, mensenrechten en de rechtsstaat. Aangezien er op de arbeidsmarkt steeds meer vraag is naar deze vaardigheden, zit er niets anders op voor de lidstaten dan zich op deze transitie voor te bereiden en jongeren essentiële middelen en kansen te geven.

44. Door de bestaande hiaten in onderwijs-, opleidings- en financieringssystemen blijft de vraag op de groene arbeidsmarkt onbeantwoord en worden jongeren op hun beurt onvoldoende voorbereid of ondersteund om zich op die arbeidsmarkt te begeven. Door die hiaten op te vullen samen met andere stakeholders, zoals (publieke en private) onderwijsinstellingen en de industrie, kunnen de lidstaten de perspectieven op groene banen verbeteren door groene leerplannen en opleidingsprogramma's te ontwikkelen die beginselen en praktijken rond klimaatduurzaamheid bevatten, en er zo voor zorgen dat studenten de nodige kennis en vaardigheden voor groene banen verwerven. De lidstaten moeten ook beleid implementeren dat de groei van groene industrieën stimuleert en de creatie van groene banen bevordert om het aanbod aan banen voor jongeren te vergroten.

45. De aanbeveling roept de lidstaten op om middelen toe te wijzen aan (zowel formele als niet-formele) onderwijskaders om jongeren groene vaardigheden en overdraagbare kennis, zoals kritisch denken en analytische vaardigheden, bij te brengen, en om hen inzicht te geven in strategieën en instrumenten voor pleitbezorging die ze kunnen gebruiken bij hun klimaatacties. Hoewel het van cruciaal belang is om meer te investeren in onderwijskaders, is het belangrijk om ook te investeren in het creëren en onderhouden van groene banen, en om ervoor te zorgen dat jongeren uit gemarginaliseerde milieus ook toegang hebben tot deze kaders, zodat ze kunnen profiteren van nieuwe vaardigheden en werkgelegenheidskansen die zich aandienen.

46. Financieringsregelingen voor jongerenorganisaties zijn essentieel om een duurzame groene economie tot stand te brengen, omdat ze, met voldoende middelen, jongeren vaardigheidstraining en -onderwijs kunnen bieden om hun kennis te vergroten en hen bewuster te maken van de nieuwe vaardigheden en banen die essentieel zullen zijn voor koolstofarme economieën. Naarmate milieuvriendelijke industrieën verdwijnen en de transitie naar een koolstofarme economie vordert, zullen specifieke financieringsregelingen voor jonge groene ondernemers en meer investeringen in kleine en middelgrote ondernemingen jongeren bovendien de nodige werkgelegenheid, sociale bescherming en opleiding in de daarmee samenhangende vaardigheden bieden. Uit het bovenvermelde onderzoek van Plan International bleek dat 38% van de ondervraagde jongeren vond dat ze geen toegang hadden tot startkapitaal.

47. In diezelfde geest kunnen investeringen in educatie voor duurzame ontwikkeling, mondiaal burgerschapsonderwijs en mondiaal jeugdwerk de klimaatactie van jongeren aanzienlijk ondersteunen door hen vaardigheden, kennis en acterschap te geven. Educatie voor duurzame ontwikkeling brengt jongeren de nodige kennis bij over het klimaat en het onderlinge verband met sociale en economische aangelegenheden. Programma's voor mondiaal burgerschap zijn bedoeld om jongeren in staat te stellen actie te ondernemen en mondiale dimensies in hun activisme te cultiveren, en om de sociale en politieke aspecten van klimaatactie te begrijpen. Digitale en sociale mediaplatformen zijn een krachtig instrument voor pleitbezorging voor jonge milieuverdedigers en hebben aanzienlijk bijgedragen aan een groter bewustzijn van, het mobiliseren van steun voor, en de beïnvloeding van de publieke opinie en beleidsdiscussies over de mondiale klimaatbeweging. Jongeren zijn echter digitaal kwetsbaar en worden het slachtoffer van fake news - of misinformatie - en haatspraak. Mediageletterdheid is een essentiële vaardigheid voor jongeren omdat het hen de vaardigheden bijbrengt die nodig zijn om hun boodschap doeltreffend over te brengen en misinformatie van echte informatie te onderscheiden. Een dergelijke educatieve aanpak stelt jongeren in staat om weloverwogen beslissingen te nemen, een kritische dialoog aan te gaan en te streven naar transformatieve verandering tussen hun leeftijdsgenoten en de samenleving in het algemeen.

Investeren in ondersteuning op maat van jeugdwerkers

48. De onschatbare bijdrage van jeugdwerk aan het leven van jongeren en de sociale cohesie wordt nu algemeen erkend. Het "helpt jongeren vaardigheden en motivatie te ontwikkelen om constructieve paden in hun leven te vinden en te bewandelen" (Raad van Europa 2017) en geeft vorm aan hun ontwikkeling en welzijn. Jeugdwerk helpt "om de ruimte voor de stem en autonomie van jongeren te ondersteunen en te verdedigen en om bruggen te slaan voor jongeren zodat ze met competentie en vertrouwen de volgende stappen in hun leven kunnen zetten" (Derde Europese Jeugdwerkconventie 2020).

49. Jeugdwerk wordt uitgevoerd door betaalde en vrijwillige jeugdwerkers en is gebaseerd op niet-formele en informele leerprocessen die gericht zijn op jongeren en op vrijwillige participatie. Het is een bij uitstek sociale praktijk, waarbij men met jongeren en de samenleving waarin ze leven samenwerkt en hun actieve participatie en inclusie in hun gemeenschap en in de besluitvorming vergemakkelijkt (CM/Rec(2017)4). Jeugdwerkers zijn in veel gevallen het eerste aanspreekpunt voor jongeren, vooral voor jongeren met een gemarginaliseerde of inheemse achtergrond. Jeugdwerk kent een lange traditie in het ondersteunen van het begrip van jongeren van de wereld om hen heen en de manier waarop ze ermee omgaan, en in het promoten van waarden zoals rechtvaardigheid en gelijkheid (Raad van Europa 2018).

50. Jeugdwerkers spelen een fundamentele rol in het mentoren, empoweren en begeleiden van jongeren, door hen samen te brengen rond pleitbezorging voor het klimaat en hen veiligheid en bescherming te bieden (SALTO 2021). Ze bieden jonge milieuverdedigers, en in het bijzonder minderjarigen, veilige en inclusieve ruimten om deel te nemen aan klimaatactie, door hun veilige participatie te faciliteren, nieuwe instrumenten en benaderingen aan te bieden en vaardigheden voor capaciteitsopbouw aan te leren, maar ook door emotionele ondersteuning, terwijl ze hen helpen om beleidsprocessen te begrijpen en in dialoog te gaan met besluitvormers. Door jonge milieuverdedigers platformen te bieden waar ze hun ervaringen, eisen en perspectieven kunnen delen met een breder publiek, helpen jeugdwerkers jongeren om hun stem te laten horen en bij te dragen aan de ontwikkeling van sterke en veilige klimaatactie door jongeren.

51. Door het tekort aan middelen voor jeugdwerkers, gecombineerd met het tekort aan opgeleide jeugdwerkers, is er onvoldoende ondersteuning voor jonge milieuverdedigers en jongeren buiten de traditionele participatiestructuren. Het is essentieel dat jeugdwerkers toegang hebben tot middelen en actuele informatie, bijvoorbeeld over actuele milieukwesties, trends en oplossingen om jonge milieuverdedigers effectief te begeleiden, en ook toegang tot technologie en software om die informatie ter beschikking te kunnen stellen van jongeren. Een gebrek aan financiering blijft een belemmering voor jeugdwerkers die beperkte capaciteit hebben om daadkrachtige en invloedrijke klimaatactieprogramma's, zoals workshops, opleidingen en evenementen, uit te voeren. Meer financiering in de jeugdwerksector zou ook andere door jongeren geleide activiteiten kunnen ondersteunen die jongeren betrekken bij initiatieven rond de klimaatverandering. Klimaatactie vereist vaak omgang met beleidsmakers en besluitvormers. Een gebrek aan financiering kan dan ook de mogelijkheden beperken voor jeugdwerkers en de jongeren die ze ondersteunen om zich op een zinvolle manier in te zetten voor belangenbehartiging, zoals bijvoorbeeld de organisatie van door jongeren geleide consultaties over klimaatkwesties of de participatie in beleidsdialoog. Dit heeft een negatieve invloed op hun kansen om effectief op te komen voor jeugdperspectieven en beleidsresultaten te beïnvloeden. De lidstaten moeten ervoor zorgen dat jeugdwerkers de financiële en logistieke ondersteuning krijgen die ze nodig hebben om jongeren te bereiken en op te leiden op het gebied van klimaatactie (EU-RvE-partnerschap 2021). Dit zal helpen om jongeren op een meer doeltreffende en versterkende manier te betrekken bij klimaatactiebewegingen.

52. Jongerenverenigingen en organisaties die met jongeren werken rond klimaatactie hebben een groot potentieel om jongeren te bereiken en hun capaciteit op te bouwen door ze kennis, begrip en vaardigheden bij te brengen en hen ook te empoweren om actie te ondernemen. Ze kunnen de belangenbehartiging en het activisme van jongeren ondersteunen, hun acties om de klimaatcrisis aan te pakken inspireren en begeleiden, en hen via educatie- en bewustmakingsprogramma's helpen om hun leiderschaps- en organisatievaardigheden te ontwikkelen. Jongerenorganisaties hebben echter nog steeds moeite om zich te verzekeren van de nodige financiële middelen om hun activiteiten uit te breiden en hun capaciteit te vergroten. Dankzij de financiële middelen en informatiebronnen die ze ontvangen van de lidstaten, kunnen jongerenverenigingen en -organisaties, die belangrijke contactpunten voor jongeren zijn, hun efficiëntie vergroten en krijgen ze meer ruimte en kansen om met jonge milieuverdedigers samen te werken.

53. Jeugdwerkers hebben diverse vaardigheden, competenties en gespecialiseerde hulpmiddelen nodig, vooral gezien de vaak wetenschappelijke aard van klimaatactie, om jongeren effectief te empoweren, te betrekken en te ondersteunen. De aanbeveling roept de lidstaten op om jeugdwerkers regelmatig opleiding op maat aan te bieden om die vaardigheden en kennis te verwerven die ze met jongeren kunnen delen, om beter uitgerust te zijn om participatie in klimaatgerelateerde kaders te ondersteunen, en om de capaciteit van jongeren op te bouwen in domeinen die belangrijk zijn voor de belangenbehartiging voor het klimaat, zoals de analyse van beleidsprocessen en de resultaten van klimaatonderhandelingen. Die opleidingen op maat moeten gebaseerd zijn op een beste praktijk-, niet-formele onderwijsaanpak, zodat jeugdwerkers de kennis en vaardigheden op een coherente manier kunnen overdragen aan jongeren in een format dat voor hen het meest toegankelijk en vertrouwd is.

54. Intercollegiaal leren en uitwisselingsprogramma's tussen jeugdwerkers en jongerenorganisaties creëren een dynamisch en ondersteunend ecosysteem voor samenwerking, kennisdeling en mogelijkheden voor capaciteitsopbouw, die op hun beurt de effectiviteit van door jongeren geleide klimaatinitiatieven vergroten. De lidstaten moeten zorgen voor de nodige fora/arena's en capaciteiten voor jeugdwerkers voor deze programma's, zoals de organisatie van samenwerkingsevenementen voor de jeugdsector of over de sectoren heen, en voor financierings-, subsidie- en aanbestedingsregelingen die samenwerkingsverbanden tussen jongerenorganisaties aanmoedigen.

55. Jeugdwerk vindt plaats in veel verschillende voorzieningen, van jeugdcentra en scholen tot jongerenorganisaties en jongerenactiegroepen. Veel van die locaties worden aangeboden door lokale en regionale, soms ook nationale, overheden. De aanbeveling roept de lidstaten, maar ook de lokale en regionale overheden, op om ervoor te zorgen dat alle gebouwen en accommodaties die ze ter beschikking stellen en waar jeugdwerk en jongerenactiviteiten plaatsvinden, op zo'n manier worden gebouwd of gerenoveerd dat ze bestand zijn tegen de klimaatverandering. Het binnenmilieu van die gebouwen moet in die mate onderhouden worden dat de gebruikers van het gebouw veilig en comfortabel zijn en dat het geschikt is voor alle belangrijke processen die er plaatsvinden. Nieuwe constructies moeten voldoen aan de bouwvoorschriften die erop gericht zijn gebouwen energie-efficiënter en koolstofarm te maken.

56. Jeugdwerkers kunnen een cruciale rol spelen in het ondersteunen van jongeren bij het overwinnen van de uitdagingen die digitale en sociale mediaplatformen met zich meebrengen, zoals de bovenvermelde mis- en desinformatie (zie ook de paragrafen over “investeren in groene banen, onderwijs en groene vaardigheden” en “toegang tot informatie en het recht om informatie te ontvangen”). De European Media Literacy Standard for Youth Workers (EMELS) is ontwikkeld door de Modern Poland Foundation. Het is een gemeenschappelijk referentiekader dat jeugdwerkers kunnen gebruiken om media- en digitale competenties te ontwikkelen en zo de mediageletterdheid van jongeren te verbeteren. Dit verhoogt de kwaliteit van jeugdwerk en opleidingen op het gebied van media-educatie. EMELS erkent ook dat jongeren vaak te maken hebben met online risico's, manipulatie en desinformatie, terwijl ze als consumenten eerder “passief” betrokken zijn bij de media. Door richtlijnen en instrumenten aan te reiken, zorgt het project ervoor dat onderwijs, werkvooruitzichten en het persoonlijke welzijn van jongeren in de gedigitaliseerde samenleving aan bod komen, door ze sleutelcompetenties bij te brengen om de nadelige gevolgen van digitale kwetsbaarheid aan te pakken (EMELS, Inleiding). De lidstaten moeten de mogelijkheden nagaan om gelijkaardige instrumenten in te voeren om jeugdwerkers te helpen bij de ondersteuning van jonge milieuverdedigers.

Zorgen voor toegang tot gezondheidszorg en gerichte jeugddiensten

57. De klimaatcrisis heeft zowel directe als indirecte gevolgen voor jongeren en hun gezondheid. De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) noemt het de “grootste bedreiging voor de gezondheid” van de mensheid. De klimaatcrisis heeft geleid tot frequentere en ernstigere extreme weersomstandigheden. Die vormen een directe bedreiging voor de fysieke gezondheid en veiligheid van mensen en doen het risico op verwondingen, hittegerelateerde ziekten, ademhalingsproblemen door slechte luchtkwaliteit en watergedragen ziekten toenemen. Jongeren kunnen bijzonder kwetsbaar zijn voor deze ziekten doordat hun immuunsysteem nog in volle ontwikkeling is en door mogelijke blootstelling in risicogebieden (Wereldgezondheidsorganisatie 2021).

58. Jongeren uit gemarginaliseerde groepen kunnen verhoogde gezondheidsrisico's lopen omdat hun toegang tot gezondheidszorg beperkt kan zijn, ze vaak in slechte omstandigheden leven en over het algemeen kwetsbaarder zijn voor klimaatgerelateerde gevaren. De aantasting van natuurlijke hulpbronnen en van het milieu, en klimaatgerelateerde conflicten kunnen de kans op levensonderhoud, onderwijs en algeheel welzijn beperken, wat het vermogen van deze jongeren om zich te ontplooiën en hun potentieel te verwezenlijken, belemmert.

59. Nieuwe data en bewijzen suggereren dat de klimaatcrisis een negatieve invloed heeft op de geestelijke gezondheid en het welzijn van jongeren. Velen onder hen vrezen voor de toekomst en ervaren verdriet en wanhoop door het verlies van ecosystemen, biodiversiteit en natuurlijke landschappen, ook wanneer ze geconfronteerd worden met hun bezorgdheden over hun eigen toekomst in een onzeker klimaat. De psychologische tol kan zich uiten in depressie, posttraumatische stressstoornis (PTSS) en andere psychische aandoeningen. In een artikel dat in 2021 in *The Lancet Planetary Health* werd gepubliceerd, bleek uit een onderzoek bij 10.000 kinderen en jongeren in tien landen dat 59% “erg of heel erg bezorgd” en 84% op zijn minst “matig bezorgd” was over de klimaatverandering. Er werden data verzameld over de gedachten en gevoelens van de deelnemers over de klimaatverandering en de reacties van de overheid daarop. Meer dan 50% rapporteerde elk van de volgende emoties: verdrietig, angstig, boos, machteloos, hulpeloos en schuldig. Meer dan 45% van de respondenten zei dat hun gevoelens over de klimaatverandering een negatieve invloed hadden op hun dagelijks leven en functioneren. Veel respondenten rapporteerden een groot aantal negatieve gedachten over de klimaatverandering (75% zei bijvoorbeeld dat ze de toekomst beangstigend vinden en 83% zei dat ze denken dat mensen er niet in geslaagd zijn om zorg te dragen voor de planeet). De respondenten gaven de reacties van de overheid op de klimaatverandering een negatieve beoordeling en rapporteerden meer gevoelens van verraad dan van geruststelling. Klimaatangst en -onrust gingen samen met de waargenomen ontoereikende reactie van de overheid en de daarmee samenhangende gevoelens van verraad (Hickman 2021).

60. Er is weinig bekend over deze impact op de mentale gezondheid van jongeren, maar nieuw bewijs toont aan dat de klimaatcrisis een onevenredig zware belasting vormt voor de mentale gezondheid van jongeren door directe en indirecte blootstelling en als gevolg van een rimpeleffect. Directe blootstelling gebeurt bijvoorbeeld door ervaringen uit de eerste hand met aan de klimaatverandering gerelateerde gebeurtenissen, zoals overstromingen, orkanen en natuurbranden, en ook door blootstelling aan langdurige gebeurtenissen die verband houden met de klimaatverandering, zoals droogte (Royal College of Psychiatrists 2021).

Het huidige bewijs toont aan dat jongeren vaak een posttraumatische stressstoornis, depressie of angst ervaren na een eenmalige blootstelling aan een natuurramp die verband houdt met de klimaatcrisis (Ma 2022).

Indirecte blootstelling, bekend als “klimaatangst”, verwijst naar het waarnemen, observeren en nadenken over klimaatverandering zonder de gebeurtenissen persoonlijk mee te maken, bijvoorbeeld door het bekijken van media-inhoud over de klimaatverandering of het opmerken van veranderingen in hun fysieke en sociale omgeving door de klimaatverandering. Eco-angst verwijst naar de moeilijke emoties en mentale toestand die jonge mensen ervaren als reactie op de aantasting van het milieu, het verlies van ecosystemen, enz. Het verdriet dat mensen ervaren staat ook bekend als “ecologisch verdriet” en kan zich op verschillende manieren uiten, bijvoorbeeld door gevoelens van hulpeloosheid, woede, angst, schuld of wanhoop.

61. Ondanks de huidige inspanningen om de terminologie op dit gebied te definiëren, is het laatste woord nog niet gesproken over hoe dit best wordt aangepakt. De aanbeveling erkent deze lacune in het academische onderzoek naar het fenomeen “eco-angst” en andere negatieve gevolgen van de klimaatcrisis en roept de lidstaten op om onafhankelijk en betrouwbaar onderzoek naar dit onderwerp te ondersteunen om ervoor te zorgen dat gezondheidsdiensten en -beleid effectief kunnen inspelen op de behoeften.

62. Jongeren van hun kant begrijpen niet per se de oorzaken van een veranderde psychologische toestand, of erkennen zelfs niet dat het een uiting van angst is, omdat het verband met de klimaatcrisis voor hen vaak niet duidelijk is (Cianconi, 2020). Toegang tot jeugdspecifieke gezondheidsdiensten, en vooral diensten die emotionele en psychologische ondersteuning bieden, kan problematisch zijn omdat die niet altijd voorhanden zijn (Gnanavel 2022). Bovendien worden er niet altijd gespecialiseerde opleidingen aangeboden aan clinisten in de eerstelijnszorg, praktijkteams, maatschappelijk werkers, gedragsdeskundigen, specialisten in de geestelijke gezondheid van kinderen en jongeren, enz., die als eerste in contact kunnen komen met jongeren die lijden aan “eco-angst” of “ecologisch verdriet”.

63. Campagnes om jongeren bewust te maken van eco-angst zullen hen niet alleen de weg wijzen naar geschikte middelen en ondersteuningssystemen voor geestelijke gezondheidszorg, maar kunnen hen ook geruststellen dat de emotionele en psychologische onrust die ze ervaren een normale reactie is op de klimaatcrisis. Dankzij dergelijke campagnes die de lidstaten moeten organiseren, zullen jongeren aangemoedigd worden om de professionele hulp te zoeken die ze nodig hebben, en leren ze over zelfzorgpraktijken om de symptomen te bestrijden.

64. Zoals eerder vermeld, spelen jeugdwerkers een cruciale rol bij het creëren van een ondersteunende omgeving voor jongeren, net als leerkrachten die ook in staat zouden moeten zijn om die jongeren te ondersteunen die symptomen van milieugerelateerde angst vertonen, waaronder angst veroorzaakt door klimaatactivisme die emotioneel zwaar kan zijn. De lidstaten moeten jeugdwerkers en leerkrachten essentiële informatie en opleiding bieden, zodat ze jongeren kunnen doorverwijzen naar gespecialiseerde hulpverlening en begeleiding.

Toegang tot informatie en het recht om informatie te ontvangen

65. Informatie geeft jongeren en jonge milieuverdedigers de kennis die ze nodig hebben om de complexiteit van milieu-uitdagingen te begrijpen, inclusief hun oorzaken en gevolgen. Gewapend met informatie kunnen jonge milieuverdedigers een meer doeltreffende aanpak formuleren om die uitdagingen te beperken en zich eraan aan te passen. Die kennis vergroot hun geloofwaardigheid en invloed bij het bepleiten van transformatieve actie, en vergemakkelijkt hun actieve participatie in geïnformeerde dialoog en besluitvormingsprocedures.

66. Volgens de World Meteorological Organisation hebben “zowel private als publieke besluitvormers toegankelijke, geloofwaardige en relevante klimaatinformatie nodig om hun veerkracht te vergroten voor de intensere en frequentere weersextremen die wetenschappers voorspellen als een mogelijk gevolg van de klimaatverandering” (World Meteorological Organisation 2015). In hun Verklaring van Reykjavik erkennen de staatshoofden en regeringsleiders ook het belang van toegang tot informatie, toegang tot publieke participatie in besluitvormingsprocessen en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden, zoals vastgelegd in de Council of Europe Convention on Access to Official Documents (het “Verdrag van Tromsø”).

67. Klimaatinformatie vormt een waardevolle bron voor besluitvormers, professionals, gemeenschappen en individuen, omdat ze verband kan houden met belangrijke thema's zoals onderwijs, jeugdwerk, economie en mensenrechten. Sommige landen, zoals de Verenigde Staten en Canada, stellen bruikbare klimaatinformatie vrij ter beschikking, maar niet alle landen hebben een duidelijk beleid in hun nationale wetgeving over de tijdige bekendmaking van klimaatinformatie. Een andere belemmering voor de toegang tot informatie is het begrip van de beschikbare wetenschappelijke data.

De aanbeveling roept de lidstaten daarom op om ervoor te zorgen dat jongeren, jongerenorganisaties en relevante overheden kunnen beschikken over kwaliteitsvolle, betrouwbare en jeugdriendelijke informatie over milieu-aangelegenheden. Jongeren en jongerenorganisaties, in het bijzonder die met een gemarginaliseerde of inheemse achtergrond, kunnen te maken krijgen met culturele, sociale en structurele belemmeringen wanneer ze toegang proberen te krijgen tot wetenschappelijke data, zoals geen toegang tot technologie, taalbelemmeringen, geografisch isolement en beperkte vertegenwoordiging, en kunnen er als dusdanig geen gebruik van maken. Structurele belemmeringen vereisen een multidimensionale aanpak, waarbij de toegang tot technologie en onderwijs verbeterd wordt, inclusiviteit en diversiteit in wetenschappelijk onderzoek bevorderd worden, inheemse kennissystemen gerespecteerd en geïntegreerd worden, en beleid ontwikkeld wordt dat het delen van data en samenwerking vergemakkelijkt en tegelijkertijd de rechten en bezorgdheden van gemarginaliseerde en inheemse gemeenschappen respecteert. De lidstaten moeten ervoor zorgen dat de documenten en data beschikbaar zijn in minderheidstalen en toegankelijke formats, en jongerenorganisaties, jeugdwerkers en andere relevante platformen oproepen om ze te verspreiden.

68. Zoals eerder vermeld, spelen desinformatie en misinformatie een belangrijke rol in de publieke perceptie van de klimaatcrisis, door onjuiste data te presenteren, wetenschappelijke studies opzettelijk verkeerd te interpreteren of samenzweringstheorieën te verspreiden die het bestaan of de ernst van de crisis in twijfel trekken. Desinformatie verwijst naar onjuiste of misleidende informatie die wordt gedeeld met de bedoeling om te misleiden, terwijl misinformatie onjuiste informatie is maar zonder de bedoeling om te misleiden. Desinformatie kan de vorm aannemen van verzonden verhalen, gemanipuleerde afbeeldingen of video's of misleidende koppen die opzettelijk zijn ontworpen om lezers te misleiden. Deze desinformatie en misinformatie kunnen het publiek in verwarring brengen en twijfel zaaien over de wetenschappelijke consensus over de klimaatcrisis, waardoor de urgentie ervan wordt afgewezen en collectieve actie wordt belemmerd. De dreigende polarisering en politisering van de klimaatcrisis kunnen een belemmering vormen voor samenwerking en consensusvorming en voor de belangenbehartiging voor het klimaat door jongeren. De lidstaten moeten juridische en praktische voorzorgsmaatregelen voorzien om de verspreiding van desinformatie en/of misinformatie over de klimaatcrisis te voorkomen, zonder de democratie te ondermijnen en met bescherming van het recht op vrijheid van meningsuiting.

69. De lidstaten moeten meer investeren in opleidingen rond mediageletterdheid omdat ze jongeren - en ook het grote publiek - de vaardigheden bijbrengen die nodig zijn om media-inhoud kritisch te analyseren, te begrijpen hoe informatie tot stand komt en verspreid en gemanipuleerd wordt, en om feiten te checken. Jonge milieuverdedigers kunnen de vaardigheden verwerven die ze nodig hebben om door het complexe medialandschap te navigeren, accurate informatie te promoten en effectief te pleiten voor positieve milieuverandering. In een tijdperk waarin informatie gemakkelijk toegankelijk is via verschillende mediakanalen, vormt het een onmisbaar instrument in de zoektocht om de planeet te beschermen en duurzaamheid te bevorderen. Het stelt individuen in staat om actief te participeren aan democratische processen, deel te nemen aan zinvolle openbare discussies en weloverwogen beslissingen te nemen. Door het begrip te vergroten van hoe media de publieke opinie en beleidsbeslissingen kunnen beïnvloeden, stelt mediageletterdheid jonge verdedigers in staat om de invloed van de media op milieubeleid en de publieke perceptie te begrijpen. Het laat hen ook toe om in gesprek te gaan met verschillende stakeholders en hun boodschappen effectief af te stemmen op hun verschillende gesprekspartners.

Discriminatie aanpakken en zorgen voor intergenerationale billijkheid

70. Jongeren die afkomstig zijn uit een gemarginaliseerde of achtergestelde gemeenschap of groep zijn kwetsbaarder voor de aantasting van het milieu en de gevolgen van de klimaatcrisis. "Jeugd" is niet altijd de primaire identiteit die bepalend is voor de kwetsbaarheid voor milieurisico's en onrecht (Gorman 2021c). Door hun verhoogde blootstelling aan klimaatrisico's, beperkte toegang tot middelen, historische achterstand, gezondheidsverschillen en culturele ontwrichting zijn jongeren uit deze gemeenschappen en groepen minder goed in staat om zich te beschermen tegen en te herstellen van extreme weersomstandigheden. Gemarginaliseerde jongeren in staat stellen deel te nemen aan klimaatactie, hen gelijke toegang tot middelen bieden en het belang van hun meningen en perspectieven erkennen, zijn essentiële stappen naar een meer rechtvaardige en veerkrachtige toekomst voor iedereen (Berberian, 2022).

71. De kwetsbare omstandigheden van deze jongeren zijn vooral te wijten aan hun sterke banden met de natuurlijke omgeving. Met name inheemse groepen hebben een diepgewortelde band met hun traditionele gronden en hulpbronnen en vertrouwen erop voor hun levensonderhoud en culturele gebruiken. De klimaatverandering verstoort deze ecosystemen echter, waardoor traditionele bestaansmiddelen, voedselbronnen en culturele gebruiken verloren gaan.

Een cruciaal element van kwetsbaarheid voor deze jongeren is hun beperkte toegang tot de middelen die nodig zijn voor aanpassing en herstel. Ze beschikken vaak niet over de financiële en technologische middelen om het hoofd te bieden aan klimaatgerelateerde uitdagingen, zoals belemmeringen bij de toegang tot klimaatbestendige infrastructuur, verzekeringen en systemen voor vroegtijdige waarschuwing die de gevolgen van extreme weersomstandigheden kunnen beperken. Bovendien kunnen klimaatgerelateerde gebeurtenissen niet alleen hun fysieke omgeving verstoren, maar ook hun sociaal weefsel en culturele tradities. Dit kan leiden tot de ontheemding van hun voorouderlijke gronden, het verlies van hun culturele identiteit en een diep gevoel van sociale en psychologische impact, wat hen nog kwetsbaarder maakt.

72. Er zijn ook nog andere belemmeringen en ongelijkheden, zoals het milieuracisme waar Romagemeenschappen over heel Europa mee te maken hebben. Als gevolg van vooroordelen over leden van de Romagemeenschap leven veel Roma noodgedwongen in gebieden buiten de gevestigde dorpen en steden, die vaak om een of meerdere redenen onbevolkt zijn, niet over voldoende water of sanitaire voorzieningen beschikken, gevoelig zijn voor frequente overstromingen of droogte, of vervuilde braakliggende terreinen zijn, zoals stortplaatsen.

73. Er is nood aan een holistisch begrip van kwetsbaarheid en een gerichte aanpak van milieurisico's en onrechtvaardigheden. Door de complexe wisselwerking tussen verschillende identiteiten en milieufactoren te erkennen en aan te pakken, zullen de lidstaten effectievere en billijkere oplossingen kunnen bieden om het welzijn van jongeren te waarborgen en klimaatrechtvaardigheid te stimuleren.

74. De verschillende ervaringen van jongeren uit gemarginaliseerde milieus, die het meest kwetsbaar zijn voor de langetermijneffecten en verschuivingen in ecosystemen als gevolg van de klimaatcrisis, beklemtonen de dringende noodzaak van beleid dat hen niet nog meer marginaliseert, maar tegemoetkomt aan hun specifieke behoeften en de specifieke uitdagingen waarmee ze worden geconfronteerd. Dit beleid moet rekening houden met de unieke behoeften en kwetsbaarheden van elke groep en erop gericht zijn veerkracht op te bouwen, risico's te verminderen en hun algehele welzijn, gezondheid en toekomstige kansen te verbeteren.

75. De kwetsbaarheid van deze groepen die geconfronteerd worden met de gevolgen van de klimaatverandering verhoogt het risico op gedwongen interne en externe ontheemding en klimaatgerelateerde migratie. Sinds 2022 hebben natuurrampen als gevolg van de klimaatverandering 36,2 miljoen mensen gedwongen hun huizen te ontvluchten en "sinds 2020 is er een jaarlijkse toename van gemiddeld 41% in het totale aantal ontheemden als gevolg van rampen ten opzichte van het voorgaande decennium. De opwaartse trend is alarmerend duidelijk. Met de klimaatverandering als drijvende kracht zal het aantal 'klimaatvluchtelingen' blijven stijgen. Het Institute for Economics and Peace voorspelt dat in het worstcasescenario 1,2 miljard mensen ontheemd zouden kunnen zijn tegen 2050 als gevolg van natuurrampen en andere ecologische bedreigingen" (Europees Parlement 2023). Op dit moment is er geen wettelijke erkenning van klimaatgerelateerde migratie. Bijgevolg zijn er oplossingen, beleid en wettelijke kaders nodig om een antwoord te bieden op de kwetsbaarheid van deze bevolkingsgroepen.

76. Het principe van intergenerationele billijkheid stelt dat "elke generatie de Aarde deelt met de leden van de huidige generatie en met andere - vorige en toekomstige - generaties. Dit beginsel verwoordt een concept van eerlijkheid tussen generaties in het gebruik en het behoud van het milieu en zijn natuurlijke hulpbronnen" (Weiss 2013). De preambule van de Overeenkomst van Parijs uit 2015 benadrukt de kwetsbaarheid van kinderen wiens rechten moeten worden beschermd tegen de klimaatcrisis. Intergenerationele billijkheid wordt beschouwd als een fundamenteel element om klimaatrechtvaardigheid voor jongeren te garanderen. De lidstaten moeten proactieve stappen ondernemen om ervoor te zorgen dat beleidsvoorstellen het recht van toekomstige generaties op een gezond milieu niet schaden, en moeten langetermijnkaders vaststellen om de uitvoering en verenigbaarheid van hun beleid ten aanzien van toekomstige generaties regelmatig te monitoren.

77. De regering van Wales heeft bijvoorbeeld een Future Generations Commissioner in het leven geroepen, een onafhankelijke overheidsfunctie die de rechten en belangen van toekomstige generaties in beleidsvormingsprocessen, en bijgevolg ook intergenerationele billijkheid, moet verdedigen. De belangrijkste rol van de commissaris is om het welzijn en de duurzaamheid van de samenleving op lange termijn te garanderen door rekening te houden met de impact van hedendaagse beslissingen op toekomstige generaties. De Welsh Well-being of Future Generations Act verplicht overheidsinstanties in Wales om na te denken over de langetermijneffecten van hun beslissingen, om beter samen te werken met

mensen, gemeenschappen en elkaar, en om hardnekkige problemen zoals armoede, ongelijkheden op gezondheidsgebied en de klimaatcrisis te voorkomen.

78. In 2007 creëerde het Hongaarse parlement een speciale Ombudsman for Future Generations, die in 2012 werd samengevoegd met andere ombudsmannen onder de Commissioner for Fundamental Rights en die jaarlijks verslag uitbrengt aan het parlement. De ombudsman heeft het overkoepelende mandaat om de belangen van toekomstige generaties te beschermen en te monitoren. De Hongaarse grondwet vermeldt specifiek dat “natuurlijke hulpbronnen, in het bijzonder landbouwgrond, bossen en waterreserves, en biodiversiteit, in het bijzonder inheemse planten- en diersoorten... het gemeenschappelijke erfgoed van de natie vormen; het is de plicht van de staat en van iedereen om ze te beschermen en te onderhouden, en om ze in stand te houden voor toekomstige generaties” (Hongaarse grondwet Artikel P).

79. In de aanbeveling worden de lidstaten verzocht aandacht te besteden aan de ontwikkeling van daadkrachtige beleids- en regelgevingskaders voor de lange termijn die de infrastructuur verbeteren, de toegang tot essentiële diensten garanderen en de sociale ondersteuningssystemen versterken. Door permanente veerkracht op te bouwen, erkennen de lidstaten het recht van toekomstige generaties om een duurzame en bewoonbare planeet te erven, in overeenstemming met het beginsel van intergenerationele billijkheid.

80. Voor jongeren die het slachtoffer zijn van meervoudige, elkaar kruisende kwetsbaarheden en sociale ongelijkheden, zoals armoede, marginalisering en een hoge blootstelling aan klimaatgevaren, is transformationele aanpassing bijzonder relevant omdat het de noodzaak erkent om deze onderliggende kwetsbaarheden en systemische problemen aan te pakken. Het pakt sociale, economische en ecologische onrechtvaardigheden aan om billijkere en veerkrachtigere gemeenschappen op te bouwen. Door de samenwerking tussen verschillende stakeholders, waaronder overheidsdepartementen, maatschappelijke middenveldorganisaties, jonge milieuverdedigers en onderzoeksinstituten, te versterken, en zo de integratie van verschillende perspectieven, kennisuitwikkeling en de bevordering van innovatie en coherent beleid mogelijk te maken, kunnen de lidstaten de doeltreffendheid en inclusiviteit van aanpassingsstrategieën verbeteren door rekening te houden met de behoeften en prioriteiten van alle stakeholders.

Verklarende woordenlijst

Aanpassing: aanpassing aan de klimaatverandering door actie te ondernemen om zich voor te bereiden op en aan te passen aan zowel de huidige gevolgen als de voorspelde toekomstige gevolgen (Europese Commissie).

Klimaatactie: de inspanningen die worden geleverd om de klimaatverandering en de gevolgen ervan tegen te gaan. Dit kunnen inspanningen zijn om de uitstoot te verminderen, de veerkracht en het aanpassingsvermogen aan door het klimaat veroorzaakte gevolgen, inclusief gevaren, te vergroten, door maatregelen te integreren in nationaal beleid, strategieën en planning en door onderwijs, bewustmaking en menselijke en institutionele capaciteit met betrekking tot mitigatie, aanpassing en impactbeperking te verbeteren (United Nations Sustainable Development Hub).

Klimaatverandering: een verandering van het klimaat die direct of indirect wordt toegeschreven aan menselijke activiteit die de samenstelling van de wereldwijde atmosfeer verandert, en die wordt waargenomen over vergelijkbare termijnen bovenop de natuurlijke variabiliteit van het klimaat.

Klimaatcrisis: een situatie waarin onmiddellijke actie nodig is om de klimaatverandering te beperken of te stoppen en ernstige en blijvende schade aan het milieu te voorkomen (Oxford English Dictionary). De term "klimaatcrisis" wordt steeds vaker gebruikt door klimaatwetenschappers, organisaties, andere stakeholders en de media om de dringende milieu-uitdagingen waar de wereld voor staat nauwkeuriger te omschrijven. Het is ook de term die wordt gebruikt door jonge milieuverdedigers. Daarom wordt die term ook gebruikt in de aanbeveling van het Comité van Ministers en in de huidige memorie van toelichting. Deze keuze van terminologie sluit andere milieucrisis niet uit, zoals alle vormen van vervuiling, verlies aan biodiversiteit, opwarming van de aarde, enz. die evenzeer prioriteiten zijn voor jongeren en hun klimaatactie.

Klimaatrechtvaardigheid: koppelt mensenrechten aan processen voor aanpassing aan en mitigatie van de klimaatverandering. De beweging voor klimaatrechtvaardigheid erkent dat de klimaatverandering verschillende sociale, economische, gezondheids- en welzijnsgevolgen kan hebben voor kansarme en kwetsbare bevolkingsgroepen. Klimaatrechtvaardigheid streeft naar een mensgerichte aanpak van oplossingen voor de klimaatcrisis, waarbij de rechten van de meest kwetsbaren worden gewaarborgd en ervoor wordt gezorgd dat reacties op klimaatrampen rechtvaardig en eerlijk zijn.

Eco-angst: verwijst naar het waarnemen en observeren van en het nadenken over de klimaatverandering zonder klimaatveranderingsgerelateerde gebeurtenissen aan den lijve te ondervinden. Klimaatverandering kan worden waargenomen door het bekijken van klimaatveranderingsgerelateerde media-inhoud of doordat iemand klimaatveranderingsgerelateerde veranderingen in zijn fysieke en sociale omgeving opmerkt. Dit kan leiden tot sterke negatieve emoties zoals depressie, schuldgevoel, woede, verdriet, angst en hopeloosheid, met de neiging om te leiden tot een mentale stoornis (McMichael 2006).

Educatie voor duurzame ontwikkeling: het antwoord van de onderwijssector van UNESCO op de urgente en dramatische uitdagingen waar de planeet voor staat. Educatie voor duurzame ontwikkeling stelt ieder mens in staat om de kennis, vaardigheden, houdingen en waarden te verwerven die nodig zijn om een duurzame toekomst te creëren. Het kan hierbij gaan om leren over de klimaatverandering, rampenrisicovermindering, biodiversiteit, armoedebestrijding en duurzame consumptie (UNESCO).

Milieuverdediger: voor de toepassing van deze aanbeveling omvat deze term elke natuurlijke of rechtspersoon die ernaar streeft hun recht om in een omgeving te leven die geschikt is voor hun gezondheid of welzijn te beschermen. Daartoe behoren lokale gemeenschappen, inheemse volken, milieu-NGO's, journalisten, advocaten en anderen. Klimaatactivisten zijn milieuverdedigers.

Aantasting van het milieu: de verslechtering van het milieu door de uitputting van hulpbronnen zoals lucht, water en bodem; de vernietiging van ecosystemen en het uitsterven van wilde dieren. Het wordt gedefinieerd als elke verandering of verstoring van het milieu die als schadelijk of ongewenst wordt ervaren.

Future Generations Commissioner: een initiatief van de regering van Wales; dit is een onafhankelijke instantie die optreedt als beschermer van toekomstige generaties. De commissaris biedt advies en ondersteuning op het gebied van duurzame ontwikkeling, moedigt regeringen en overheidsinstanties aan om beleidsbeslissingen op langere termijn te nemen en beschermt en steunt de behoeften van toekomstige generaties. Het Hongaarse parlement heeft in 2007 een speciale Ombudsman for Future Generations ingesteld die jaarlijks verslag uitbrengt aan het parlement. De belangrijkste opdracht van de ombudsman bestaat erin om de belangen van toekomstige generaties te beschermen en te bewaken.

Ontwikkeling van wereldburgerschapseducatie: heeft tot doel lerenden van alle leeftijden in staat te stellen een actieve rol te spelen, zowel lokaal als mondiaal, bij het opbouwen van meer vreedzame, tolerante, inclusieve en veilige samenlevingen. Ontwikkeling van wereldburgerschapseducatie is gebaseerd op de drie domeinen van leren: cognitief, sociaal-emotioneel en gedragsmatig (UNESCO 2018).

Mondiaal jeugdwerk: een methode van niet-formeel onderwijs die inspeelt op de steeds veranderende omstandigheden van jongeren binnen de context van globalisering. Ze erkent dat globalisering (het proces waarbij de wereld steeds meer onderling verbonden raakt, voornamelijk door handel, hulp, cultuur en communicatie) het leven en de omgeving van jongeren steeds meer beïnvloedt en nieuwe kansen, uitdagingen en bezorgdheden met zich meebrengt. Mondiaal jeugdwerk wil jongeren empoweren om de kennis en vaardigheden te ontwikkelen om zich bezig te houden met mondiale vraagstukken en hun eigen waarden, overtuigingen en connecties met de bredere, geglobaliseerde wereld te verkennen (National Youth Council of Ireland).

Groene banen: elke fatsoenlijke baan, waarbij een fatsoenlijke baan productief werk inhoudt voor vrouwen en mannen in omstandigheden van vrijheid, gelijkheid, veiligheid en menselijke waardigheid, die bijdraagt aan het behoud of herstel van de kwaliteit van het milieu, ongeacht of dit in de landbouw, industrie, dienstverlening of administratie is (Internationale Arbeidsorganisatie).

Groene vaardigheden: de kennis, vaardigheden, waarden en attitudes die nodig zijn om in een duurzame en hulpbronnefficiënte samenleving te leven, deze te ontwikkelen en te ondersteunen (Cedefop). Groene vaardigheden zijn die vaardigheden die nodig zijn om producten, diensten en processen aan te passen aan de klimaatverandering en de daarmee samenhangende milieu-eisen en regelgeving (OESO).

Inheemse groep: inheemse volken hebben unieke talen, kennissystemen en overtuigingen en beschikken over uiterst kostbare kennis over praktijken voor het duurzaam beheer van natuurlijke hulpbronnen. De band die ze hebben met hun traditionele grond, en het gebruik dat ze ervan maken, zijn bijzonder. Hun voorouderlijke gronden zijn van fundamenteel belang voor hun collectieve fysieke en culturele overleving als volk. Inheemse volken hebben hun eigen uiteenlopende concepten van ontwikkeling, gebaseerd op hun traditionele waarden, visies, behoeften en prioriteiten (Verenigde Naties).

Informeel leren: vanuit het standpunt van de lerende althans, niet-doelgericht leren dat plaatsvindt in alledaagse contexten binnen het gezin, op het werk, tijdens de vrije tijd en in de gemeenschap. Het heeft wel resultaten, maar die worden zelden geregistreerd, vrijwel nooit gecertificeerd en zijn meestal niet direct zichtbaar voor de lerende. Ze tellen op zichzelf ook niet mee voor onderwijs-, opleidings- of werkgelegenheidsdoeleinden (Youth Partnership).

Intergenerationele billijkheid: dit principe stelt dat, om de welvaart en levenskwaliteit voor iedereen te verbeteren, instellingen administratieve handelingen moeten stellen die de kortetermijnbehoeften van de huidige generatie in evenwicht brengen met de langetermijnbehoeften van toekomstige generaties (Verenigde Naties).

Rechterlijke toetsing: een soort gerechtelijke procedure waarbij een rechter de rechtmatigheid van een beslissing of actie van een overheidsinstantie beoordeelt. Rechterlijke toetsingen bieden een forum om de manier waarop een beslissing is genomen door een overheidsinstantie, inclusief regeringsinstanties, aan te vechten. Het is haar taak om ervoor te zorgen dat er geen gerechtelijke dwaling of onrechtmatige beslissing is genomen of procedure is gevolgd door de relevante overheden (UK Courts and Tribunals Judiciary).

Rechtvaardige transitie: de term die wordt gebruikt om de bewuste eerlijke transitie naar een klimaatneutrale economie te beschrijven, terwijl de toekomst en de bestaansmiddelen van werknemers en hun gemeenschappen worden veiliggesteld. Een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutrale economie biedt en garandeert betere en fatsoenlijke banen, sociale bescherming, meer opleidingsmogelijkheden en meer werkzekerheid voor alle werknemers die worden getroffen door de opwarming van de aarde en klimaatveranderingsbeleid (Eurofound 2023).

Marginalisering: het proces waarbij individuen of groepen mensen in de marge van een bepaalde samenleving worden geduwd wegens armoede, handicap, gebrek aan opleiding, en ook racisme of discriminatie op grond van afkomst, etniciteit, religie of seksuele geaardheid, enz.

Betekenisvolle jongerenparticipatie: kan verwijzen naar deelname aan besluitvormingsprocessen in het leven van jongeren of in een collectieve context; in ruimere zin kan het de deelname aan een activiteit betekenen. Participatie kan verwijzen naar een proces of een resultaat. Jongerenparticipatie wordt op verschillende manieren gerechtvaardigd, bijvoorbeeld door de rechten van jongeren te respecteren, betere beslissingen te nemen, de democratie te versterken en gemarginaliseerde jongeren mondiger te maken. Om jongerenparticipatie te bevorderen moet men kijken naar machtsverhoudingen, daadwerkelijke

mogelijkheden om de besluitvorming in verschillende stadia van een proces te beïnvloeden, en de rollen die jongeren in dat proces toebedeeld krijgen; men moet ook opleidingen aanbieden en zelf de agenda kunnen bepalen in plaats van enkel te kunnen reageren op de aangeboden agenda. Participatie vindt plaats binnen en door formele participatiestructuren en -praktijken, maar ook in alledaagse situaties (Youth Partnership).

Mitigatie: het verminderen van emissies en het stabiliseren van de niveaus van warmtevasthoudende broeikasgassen in de atmosfeer. Het doel van mitigatie is “de broeikasgasniveaus te stabiliseren binnen een tijdsbestek dat toereikend is om ecosystemen in staat te stellen zich op natuurlijke wijze aan te passen aan de klimaatverandering, te garanderen dat de voedselproductie niet in gevaar komt, en economische ontwikkeling op een duurzame manier mogelijk te maken”. Klimaatmitigatie wordt bereikt door de uitstoot van broeikasgassen te beperken of te voorkomen en door activiteiten te bevorderen die deze gassen uit de atmosfeer verwijderen. Broeikasgassen kunnen afkomstig zijn van verschillende bronnen en klimaatmitigatie kan worden toegepast in alle sectoren en activiteiten, zoals energie, transport, gebouwen, industrie, afvalbeheer, landbouw, bosbouw en andere vormen van landbeheer (IPCC Working Group III).

Niet-formeel onderwijs: elke educatieve actie die plaatsvindt buiten het formele onderwijssysteem. Niet-formeel onderwijs is een integraal onderdeel van een concept van levenslang leren dat ervoor zorgt dat jongeren en volwassenen de vaardigheden, bekwaamheden en disposities verwerven en onderhouden die nodig zijn om zich aan te passen aan een voortdurend veranderende omgeving. Het kan op persoonlijk initiatief van elk individu worden verworven door middel van verschillende leeractiviteiten die buiten het formele onderwijssysteem plaatsvinden. Niet-formeel onderwijs wordt grotendeels uitgevoerd door niet-gouvernementele organisaties die betrokken zijn bij gemeenschaps- en jeugdwerk (Youth Partnership).

Transformationele aanpassing: “aanpassing die de fundamentele eigenschappen van een systeem verandert als reactie op het klimaat en de gevolgen ervan” (Intergovernmental Panel on Climate Change). Onderzoekers identificeren transformatieve aanpassing als een kader dat systemen fundamenteel verandert en de onderliggende oorzaken van kwetsbaarheid aanpakt. Transformatieve aanpassing kan een passende reactie zijn op de klimaatverandering wanneer de ernst van de gevolgen ervan naar verwachting aanzienlijk zal toenemen, wanneer de huidige aanpassingen hun grenzen bereiken of wanneer er al radicale klimaatveranderingen hebben plaatsgevonden (Fedele 2019).

Bibliografie

Wettelijke en aangenomen teksten

Council of Europe (1993), Convention on civil liability for damage resulting from activities dangerous to the environment, beschikbaar op: <https://rm.coe.int/168007c079>, geraadpleegd op 2 mei 2023.

Council of Europe (1998), Convention on the protection of the environment through criminal law, beschikbaar op: <https://rm.coe.int/168007f3f4>, geraadpleegd op 2 mei 2023.

Council of Europe (2010), Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education, beschikbaar op: <https://rm.coe.int/16803034e5>, geraadpleegd op 3 mei 2023.

Raad van Europa (2016), memorie van toelichting bij Aanbeveling CM/Rec(2016)7 van het Comité van Ministers aan lidstaten over toegang van jongeren tot rechten, beschikbaar op: <https://rm.coe.int/1680702b6e>, geraadpleegd op 2 mei 2023.

Raad van Europa (2017), Aanbeveling CM/Rec(2017)4 van het Comité van Ministers aan lidstaten inzake jeugdwerk en de bijhorende memorie van toelichting, beschikbaar op: <https://rm.coe.int/1680717e78>, geraadpleegd op 2 mei 2023.

Raad van Europa (2020), Resolutie CM/Res(2020)2 over de strategie voor de jeugdsector 2030 van de Raad van Europa, beschikbaar op: <https://rm.coe.int/0900001680998935>, geraadpleegd op 2 mei 2023.

Council of Europe (2022), Recommendation CM/Rec(2022)20 of the Committee of Ministers to member States on human rights and the protection of the environment, beschikbaar op: <https://rm.coe.int/0900001680a83df1>, geraadpleegd op 3 mei 2023.

Council of Europe (2023), REYKJAVÍK DECLARATION, United Around Our Values, beschikbaar op: <https://rm.coe.int/4th-summit-of-heads-of-state-and-government-of-the-council-of-europe/1680ab40c1>, geraadpleegd op 24 september 2023.

Parliamentary Assembly of Council of Europe, Recommendation 2211 (2021), Anchoring the right to a healthy environment: need for enhanced action by the Council of Europe, beschikbaar op: <https://pace.coe.int/en/files/29501/html>, geraadpleegd op 29 april 2023.

The Fundamental Law of Hungary (2011), Ministry of Justice of Hungary, beschikbaar op <https://www.parlament.hu/documents/125505/138409/Fundamental+law/73811993-c377-428d-9808-ee03d6fb8178>, geraadpleegd op 4 oktober 2023.

Publicaties en andere bronnen

3rd European Youth Work Convention (2020), Final declaration, Signposts for the future, Bonn, 10 December 2020, beschikbaar op: https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/recognition-resources/-/asset_publisher/llpkrN7127by/content/-2020-3rd-european-youth-work-convention-final-declaration.

Berberian, A.G. Gonzalez, D.J.X. Cushing, L.J. Racial disparities in climate change-related health effects in the United States (2022), beschikbaar op: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9363288/>, geraadpleegd op 24 september 2023.

Benestad, R.E. et al. (2015), Learning from mistakes in climate research, University of Bristol, beschikbaar op: <https://research-information.bris.ac.uk/en/publications/learning-from-mistakes-in-climate-research>, geraadpleegd op 5 mei 2023.

Cesar, D. (2014), page 169, Unlearning adultism at Green Shoots: a reflexive ethnographic analysis of age inequality within an environmental education programme, *Ethnography and Education*.

Cianconi, P. Betrò, S. Janiri, L. (2020), The impact of climate change on mental health: a systematic descriptive review, *Front Psychiatry*, beschikbaar op: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7068211/>, geraadpleegd op 24 september 2023.

Council of Europe (2009), Civil Participation in the Decision-Making Processes, the code of good practice, Council of Europe, beschikbaar op: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802eede1>, geraadpleegd op 23 september 2023.

Council of Europe (December 2013), The European Convention on Human Rights and policing, a handbook for police officers and other law enforcement officials, beschikbaar op: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/handbook_european_convention_police_eng, geraadpleegd op 3 mei 2023.

Council of Europe (2018), T-Kit 13 Sustainability and youth work, Council of Europe Publishing, Strasbourg, beschikbaar op: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/t-kit-13-sustainability-and-youth-work>, geraadpleegd op 28 april 2023.

Council of Europe (2nd edition) (2020), COMPASS: Manual for human rights education with young people, beschikbaar op: <https://www.coe.int/en/web/compass>, geraadpleegd op 3 mei 2023.

Council of Europe (2020), 12 Months, 1 question: can democracy save the environment? World Forum for Democracy, beschikbaar op: <https://rm.coe.int/world-forum-for-democracy-9th-edition-campaign-12-months-1-question-/1680a059ec>, geraadpleegd op 25 april 2023.

Council of Europe (2021), Environment and Human Rights, Commissioner for Human Rights, beschikbaar op: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/thematic-work/environment>, geraadpleegd op 23 september 2023.

Council of Europe (2021), The climate crisis, young people and democracy, DDP-YD/ETC(2021)11, Consultative Meeting, beschikbaar op: <https://rm.coe.int/concept-note-cm-on-climate-crisis/1680a162af>, geraadpleegd op 2 mei 2023.

Council of Europe (2021), Youth work changes people's lives?! - Coyote Magazine? EU-CoE Partnership, beschikbaar op: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/coyote-magazine/youth-work-changes-people-s-lives>, geraadpleegd op 25 september 2023.

Council of Europe (3rd edition) (2022), Manual on Human Rights and the Environment, Human Rights Intergovernmental Co-operation, beschikbaar op: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-intergovernmental-cooperation/-/manual-on-human-rights-and-the-environment>, geraadpleegd op 2 mei 2023.

Council of Europe, Protecting the environment using human rights law, webpage, beschikbaar op <https://www.coe.int/en/web/portal/human-rights-environment>, geraadpleegd op 5 mei 2023.

Council of Europe (2024), European Court of Human Rights Hudoc database, Grand Chamber decision: *Duarte Agostinho and Others v. Portugal and 32 Others*, beschikbaar op: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7919494-11026295>.

Council of Europe (2024), European Court of Human Rights Hudoc database, Grand Chamber decision: *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland*, beschikbaar op: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7919428-11026177>.

Dr E. Lawrance et al (2021), The impact of climate change on mental health and emotional wellbeing: current evidence and implications for policy and practice, Imperial College London, beschikbaar op: https://spiral.imperial.ac.uk/bitstream/10044/1/88568/9/3343%20Climate%20change%20and%20mental%20health%20BP36_v6.pdf, geraadpleegd op 7 mei 2023.

European Media Literacy Standard for Youth Workers, EMELS, beschikbaar op: <https://emels.eu/>, geraadpleegd op 14 juni 2023.

European Centre for the Development of Vocational Training (2014), page 16, OCED Green Growth Studies Greener Skills and Jobs, beschikbaar op: https://search.oecd.org/cfe/leed/Greener%20skills_Highlights%20WEB.pdf, geraadpleegd op 28 april 2023.

European Centre for the development of vocational training CEDEFOP, beschikbaar op: <https://www.cedefop.europa.eu/en>, geraadpleegd op 5 mei 2023.

European Commission, Adaptation to climate change, Climate Action, beschikbaar op: https://climate.ec.europa.eu/eu-action/adaptation-climate-change_en, geraadpleegd op 2 mei 2023.

European Environmental Agency (2023), Economic losses and fatalities from weather- and climate-related events in Europe, beschikbaar op: <https://www.eea.europa.eu/publications/economic-losses-and-fatalities-from>, geraadpleegd op 24 januari 2024.

European Parliament (2022), The Future of Climate Migration - European Parliament, beschikbaar op: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729334/EPRS_ATA\(2022\)729334_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729334/EPRS_ATA(2022)729334_EN.pdf), geraadpleegd op 24 januari 2024.

Europese Unie (2020), Jongeren betrekken, verbinden en versterken: een nieuwe EU-strategie voor jongeren, COM(2018) 269 final, beschikbaar op: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2018:0269:FIN:NL:PDF>, geraadpleegd op 28 april 2023.

European Youth Forum (2008), Resolution On European youth fighting against Climate Change, beschikbaar op: https://tools.youthforum.org/policy-library/wp-content/uploads/2021/04/0438-08_Climate.pdf, geraadpleegd op 2 mei 2023.

Fedele, G. et al (2019), Transformative adaptation to climate change for sustainable social-ecological systems, *Environmental Science & Policy*, beschikbaar op:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1462901119305337#sec0045>.

Flash Eurobarometer 455, European Youth, Eurobarometer (2018), pagina 40, beschikbaar op:

<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2163>, geraadpleegd op 8 mei 2023.

Forkby, T. & Batsleer, J. (2020), In search of the beloved community: dancing to a different tune of youth participation, *Ethnography and Education*, beschikbaar op:

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17457823.2020.1716261>, geraadpleegd op 8 mei 2023.

Future Generations Commissioner for Wales, Acting today for a better tomorrow, Engels, beschikbaar op:

<https://www.futuregenerations.wales/>, geraadpleegd op 26 april 2023.

Generation Climate Europe (2020), paragraaf 2, Europe's Youth Envisioning a Democratic Environmental Decision-Making Process for All, Discussion Paper, Time for Climate Justice: Intergenerational Solidarity for a Green Sustainable Planet Conference, beschikbaar op: https://www.feps-europe.eu/attachments/publications/web_intergenerational%20solidarity_gce_europes%20youth%20envisioning%20a%20democratic%20environmental%20decision-making%20process%20for%20all.pdf, geraadpleegd op 2 mei 2023.

Gnanavel S (2022) Eco-crisis and mental health of children and young people: Do child mental health professionals have a role?, *World J Psychiatry*, beschikbaar op:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9150035/>, geraadpleegd op 24 september 2023.

Global youth work (2022) National Youth Council of Ireland, beschikbaar op:

<https://www.youth.ie/programmes/global-youth-work-and-development-education/>, geraadpleegd op 5 augustus 2023.

Gorman. J (2021), Disobedient youth: Lessons from the youth climate strike movement, beschikbaar op:

<https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261800/Gorman-J.-%282021%29-Disobedient-Youth-Lessons-from-the-Climate-Strikes.pdf/b1ec729d-ee2f-1e5d-9de3-a22b68e61bb8>, geraadpleegd op 25 april 2023.

International Labour Organisation, Definitions of green jobs used in the Employment and Environment Policy context, beschikbaar op: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/presentation/wcms_195740.pdf, geraadpleegd op 28 april 2023.

IPCC (2014), Fifth assessment report 2014, beschikbaar op: <https://www.ipcc.ch/report/ar5/wg2/>.

IPCC (2014), Fifth assessment report 2014, Annex II - glossary, pagina 1774, beschikbaar op:

https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WGIIAR5-AnnexII_FINAL.pdf.

IPCC (2018), Summary for policymakers of IPCC Special Report on Global Warming of 1.5°C approved by governments, Comments, beschikbaar op: <https://www.ipcc.ch/2018/10/08/summary-for-policymakers-of-ipcc-special-report-on-global-warming-of-1-5c-approved-by-governments/>, geraadpleegd op 26 april 2023.

IPCC, Working Group III mitigation of climate change, beschikbaar op: <https://www.ipcc.ch/working-group/wg3/>, geraadpleegd op 22 september 2023.

Hickman C., et al. (2021), Climate anxiety in children and young people and their beliefs about government responses to climate change: a global survey, *The Lancet Planetary Health*, gepubliceerd in december 2021, beschikbaar op: [https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196\(21\)00278-3/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196(21)00278-3/fulltext), geraadpleegd op 2 mei 2023.

Jong, D.D. and Amtenbrink, F. (2023), page 3, in *Netherlands Yearbook of International Law 2021, A Greener International Law - International Legal Responses to the Global Environmental Crisis*. Den Haag: T.M.C. Asser Press.

Ma, T., Moore, J., Cleary, A. (2022), Climate change impacts on the mental health and wellbeing of young people: A scoping review of risk and protective factors, *Elsevier, Social Science & Medicine*, Volume 301, beschikbaar op: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0277953622001940>, geraadpleegd op 2 mei 2023.

McGill Newsroom, Environmental activists: at high risk of violence and assassination, 25 June 2020, beschikbaar op: <https://www.mcgill.ca/newsroom/channels/news/environmental-activists-high-risk-violence-and-assassination-322997>.

McMichael, A. (2006), Climate change and human health: Present and future risks, *The Lancet*, beschikbaar op: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0140673606680793>, geraadpleegd op 6 mei 2023.

Neas, S. (2022), Young people's climate activism: A review of the literature, beschikbaar op: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpos.2022.940876/full>, geraadpleegd op 24 september 2023.

O'Brien, K. Selboe, E. en Hayward, B. M. (2018), Exploring youth activism on climate change: dutyiful, disruptive and dangerous dissent, *Ecology and Society*, beschikbaar op: https://www.researchgate.net/publication/327810673_Exploring_youth_activism_on_climate_change_Dutiful_disruptive_and_dangerous_dissent, geraadpleegd op 26 april 2023.

OECD, Gender discrimination in social norms: Measuring the invisible, beschikbaar op: <https://www.oecd.org/stories/gender/social-norms-and-gender-discrimination/>, geraadpleegd op 4 oktober 2023.

OECD, Greener skills and Jobs, beschikbaar op: https://www.oecd.org/cfe/leed/Greener%20skills_Highlights%20WEB.pdf, geraadpleegd op 26 april 2023.

Office of the Commissioner for Fundamental Rights of Hungary, Ombudsman for Future Generations, beschikbaar op: <https://www.ajbh.hu/en/web/ajbh-en/>, geraadpleegd op 26 september 2023.

Oxford Dictionary, Definition: Climate crisis, climate-crisis noun, Oxford Advanced Learner's Dictionary at OxfordLearnersDictionaries.com, beschikbaar op: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/climate-crisis>, geraadpleegd op 24 april 2023.

Pagnini, Costanza, Pye, Jo (2014), The new skills for green jobs project: European context, OECD, p 50, beschikbaar op: https://www.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/greener-skills-and-jobs/the-new-skills-for-green-jobs-project-european-context_9789264208704-6-en, geraadpleegd op 24 april 2023.

Pasht, K.B. (2019), Why does access to good climate data matter? World Meteorological Organization, beschikbaar op: <https://public.wmo.int/en/resources/bulletin/why-does-access-good-climate-data-matter>, geraadpleegd op 24 april 2023.

Plan International (2022), Young people unprepared for jobs in the 'Green Economy' - Global Survey, Plan International, beschikbaar op: <https://plan-international.org/news/2022/08/15/young-people-unprepared-jobs-green-economy/>, geraadpleegd op 24 april 2023.

Protest Institute (2019), survey conducted across nine European countries (EU and non-EU), beschikbaar op: https://protestinstitut.eu/wp-content/uploads/2019/07/20190709_Protest-for-a-future_GCS-Descriptive-Report.pdf, geraadpleegd op 2 mei 2023.

Royal Colleague of Psychiatrics (2021), page 17, Our planet's climate and ecological emergency, beschikbaar op: <https://www.rcpsych.ac.uk/docs/default-source/improving-care/better-mh-policy/position-statements/position-statement-ps03-21-climate-and-ecological-emergencies-2021.pdf>, geraadpleegd op 2 mei 2023.

SALTO (2021), How can youth work respond successfully to the climate and environmental crises? Beschikbaar op: <https://participationpool.eu/resource/how-can-youth-work-respond-successfully-to-the-climate-and-environmental-crises/>, geraadpleegd op 21 april 2023.

The Guardian (2019), Why the Guardian is changing the language it uses about the environment, beschikbaar op: <https://www.theguardian.com/environment/2019/may/17/why-the-guardian-is-changing-the-language-it-uses-about-the-environment#:~:text=Instead%20of%20%E2%80%9Cclimate%20change%E2%80%9D%20the,original%20terms%20are%20not%20banned>, geraadpleegd op 1 augustus 2023.

The Guardian (2023), German police union boss calls for crackdown on growing climate protests, beschikbaar op: <https://www.theguardian.com/world/2023/apr/27/german-police-call-for-tougher-response-to-growing-climate-protests-letzte-generation>, geraadpleegd op 21 april 2023.

UNEP, GlobeScan Survey (2008), #YouthStats: Environment and climate change - office of the secretary-general's envoy on youth, United Nations, beschikbaar op: <https://www.un.org/youthenvoy/environment-climate-change/>, geraadpleegd op 6 mei 2023.

UNEP, Who are Environmental Defenders, beschikbaar op: <https://www.unep.org/explore-topics/environmental-rights-and-governance/what-we-do/advancing-environmental-rights/who>, geraadpleegd op 26 september 2023.

UNESCO, Education for Sustainable Development, beschikbaar op: <https://www.unesco.org/en/education-sustainable-development>, geraadpleegd op 24 april 2023.

UNESCO (2018), What is Global Citizenship Education? beschikbaar op: <https://en.unesco.org/themes/gced/definition>, geraadpleegd op 24 april 2023.

UNFCCC (2022), What is the Triple Planetary Crisis? UNFCCC.int, beschikbaar op: <https://unfccc.int/blog/what-is-the-triple-planetary-crisis>, geraadpleegd op 24 april 2023.

United Kingdom Courts and Tribunals Judiciary, (2022), Judicial Review, beschikbaar op: <https://www.judiciary.uk/how-the-law-works/judicial-review/#>, geraadpleegd op 23 september 2023.

United Nations, United Nations declaration on the rights of indigenous peoples, beschikbaar op: https://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf, geraadpleegd op 6 mei 2023.

United Nations, Intergenerational equity, UN Department of Economic and Social Affairs, beschikbaar op: <https://publicadministration.un.org/en/Intergovernmental-Support/Committee-of-Experts-on-Public-Administration/Governance-principles/Addressing-common-governance-challenges/Intergenerational-equity>, geraadpleegd op 25 april 2023.

United Nations (2012), The State of the Planet, Antonio Guterres address at Colombia University, beschikbaar op: www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2020-12-02/address-columbia-university-the-state-of-the-planet, geraadpleegd op 21 april 2023.

United Nations Sustainable Development Hub, Learn more about climate action, SDG Help Desk, beschikbaar op: <https://sdghelpdesk.unescap.org/learn-more-about-climate-action>, geraadpleegd op 5 mei 2023.

Wahlström, M, Kocyba, P., De Vydt M. et de Moor, J. (Eds.) (2019), pagina 11, Protest for a future: Composition, mobilization and motives of the participants in Fridays For Future climate protests on 15 March, 2019 in 13 European cities, beschikbaar op: https://protestinstitut.eu/wp-content/uploads/2019/07/20190709_Protest-for-a-future_GCS-Descriptive-Report.pdf, geraadpleegd op 25 april 2023.

Weiss, E. B. (2013), Intergenerational equity, Oxford Public International Law, beschikbaar op: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1421?prd=MPIL>, geraadpleegd op 26 april 2023.

World Health Organisation (2021), Climate change and health, beschikbaar op: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/climate-change-and-health>, geraadpleegd op 6 mei 2023.

Youth Partnership, Glossary on Youth, beschikbaar op: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/glossary>, geraadpleegd op 15 april 2023.